

ISBN: 978-954-91760-3-2

Автори:

Д-р Полина Спирова
Златина Каравълчева

Научни консултанти:

Проф. д-р Марияна Стефанова
Проф. д-р Иван Желев

Дизайнер: доц. Кристина Борисова

Художник на комиксите: Стилиана Чепилова

Фотограф: Стефка Борисова

Предпечат: Петя Григорова

Коректор: Евгения Мирева

Печатница „Симолни“

Връзка с екипа от автори:

redaktori@dveribg.net

тел.: 0887 964 671

Първо издание

София, 2015

БЛАГОДАРНОСТИ

Изданието се отпечатва с финансовата подкрепа на Дирекция „Вероизповедания“ към МС и гарителни.

Благодарим на всички,
направили възможно излизането на учебника,
както и на учителите, които участваха с идеи
и споделен опит в неговото разработване.

Специални благодарности за съдействието по създаването на учебното пособие на:

Западно- и Средноевропейски митрополит Антоний,

Агрианополски епископ Евлогий,
игумен на Рилския манастир,

Иконом Николай Танев и църковното настоятелство
на столичния храм „Покров Богородичен“.

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение

1

Приложимост на *Учебното помагало по БЕЛ, Роден край и час на класа за интегриране знанието за християнството в 1 клас* в образователно-възпитателната работа в българското училище. Резултати..... 12

Акцентите от учебната програма по БЕЛ, *Околен свят*, интерпретирани в учебното съдържание на учебното помагало за втори клас..... 20

Поведенчески проблеми и училищнообразователната им превенция във втори клас..... 28

Концептуална рамка на учебното помагало 32

Кризисни измерения на съвременното училищно образование..... 32

Концепция 38

Образователна технология, разработена в учебното помагало 39

Съгласуваност на ДООИ по БЕЛ и *Човекът и обществото* в начален етап с учебната програма и учебното съдържание на учебното помагало 44

Алгоритъм за представяне на уроците..... 51

Разработки на уроци 54

Урок 1. Празничен календар на ученика 54

Урок 2. Съкровището на Рилския манастир..... 61

Урок 3. Кои сме ние
(Денят на народните будители)..... 70

Урок 4. Силата на доброто (Архангеловден)..... 76

Урок 5. Денят на семейството
(Въведение Богородично)..... 83

Урок 6. В очакване на празника (Рождество Христово).....	89
Урок 7. Св. Антоний – мъдрият старец (Св. Антоний Велики).....	94
Урок 8. Празникът на срещата (Сретение Господне)	100
Урок 9. Постът започва с радост (Сирни заговезни).....	105
Урок 10. Верността на истината (Св. Теодор Тирон)	112
Урок 11. Добрата вест (Благовещение).....	117
Урок 12. Силата на приятелството (Лазаровден).....	123
Урок 13. Възкресение Христово.....	128
Урок 14. Денят на учителите (Св. Кирил и Методий)	133

Приложения

Оценка на качеството на Учебното помагало по БЕЛ,
Роден край и час на класа за интегриране знанието за
християнството в 1 клас. Анкетна карта.

Резултати от работата на учениците

|

ВЪВЕДЕНИЕ

През учебната 2013/2104 г. за първи път в системата на обучението в начален етап на основната образователната степен започна да се използва учебното помагало по *Български език и литература, Роден край* и *Час на класа* за интеграцията на знанието за християнството в 1. клас. Това не е учебник по религия, а допълващо знание, което помага на учениците в българското училище по-добре да разберат своята култура, история, традиции, да узнаят откъде идват голяма част от обичаите, които още се спазват в много семейства, защо има именни дни, защо Коледа и Великден са официални празници. Идеята на помагалото е да подпомогне учителите при преподаването на учебните предмети, в чието учебно съдържание е включено знание за християнството, така че то да бъде представено пред учениците в неговия автентичен вид. Използва се интегративният подход, при който знанията за християнството са включени в редовната учебна програма и са част от общата образователна рамка. Според концепцията на учебното пособие познаването на християнските корени на нашата култура, история, изкуство и т.н. осигурява на учениците по-добра ориентация в учебното съдържание в сферата на хуманитарните науки. Знанието за християнството подпомага учениците в процеса на изграждане на националната и личностна идентичност.

В началото са знанията за произхода на най-известните у нас християнски празници, адаптирани към образователните потребности на първокласниците. Чрез тях малките ученици откриват елементи от християнската култура и ценности в живота на своето семейство, на своята общност.

Близко 1000 начални учители от цялата страна получиха

пособието заедно с работни листове за учениците. Разработените уроци бяха използвани не само в часовете по БЕЛ, *Роден край* и *Час на класа*, но и в заниманията по програма „Успех“ и при целодневното обучение в 1. клас, в заниманията по предмета *Религия*.

Учебното помагало бе използвано както в столични училища и в големите областни градове, така и в по-малки населени места, включително и в села. На много места разработените в помагалото занимания бяха използвани при организирането на открити уроци и по-големи тържества, в които бяха включени учители от други училища, родители, гости от съответното населено място. Те подпомогнаха организирането на празници в съответните градове, които обединиха хора от различни поколения, социален, етнически и религиозен произход, дадоха повод и основа за дискусии за значението на християнските ценности в семейството, в училището, в общността. Бяха подложени на обсъждане възможностите и начините за запознаване и приобщаване на младото поколение към тези ценности, така че те да станат част от техния мироглед и начин на живот.

ПРОВЕЖДАНЕ НА ОТКРИТИ УРОЦИ НА БАЗАТА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО. КОНКРЕТНИ ПРИМЕРИ.

В столичното **30 СОУ „Братя Миладинови“** урокът за Рождество Христово бе представен пред родители, учители от София, ученици от горните класове. На открития урок присъстваха представители на Министерството на образованието и РИО-София. След открития урок директорката

г-р Атанаска Рейха организира дискусия за необходимостта от изучаване на християнството в училище и за най-подходящите начини, по които то да се осъществи.

Кремена Енчева от лясковското училище „Никола Козлев“ разказва, че е използвала някои от уроците в помагалото – *Семейството, Грижата за другите, Денят за прошка, Най-голямото чудо, Св. Кирил и Методий*, които са станали част от по-широко отбелязване на празника, извън пределите на училището. „Деня за прошка проведохме заедно с пенсио-

нерите от пенсионерски клуб „Мазневска чешмичка“, за да зарадваме възрастните хора със стихове, песни и презръдка, да им изкажем благодарност за големия труд, който са полагали според силите си в полза на развитието на родния край“, разказва г-жа Енчева. Урокът „Най-голямото чудо“ е разширен от учителката в Лясковец като благотворителна великденска кампания. „Вече четири години дните преди Великден са особено празнични и специални за нас. Броени дни преди Великден великолепна гледка от пъстроцветно украсени яйца може да се види в домовете на самотни възрастни хора в града.“¹

Във Варна уроците за Прощка и за светите братя Кирил и Методий са използвани в общоградски тържества, организирани от РИО-Варна. При тях разработените уроци бяха въградени в по-големи мероприятия с участието на ученици от няколко училища.

Интересна практика представлява използването на помагалото в училища в смесени райони с мюсюлмано-християнско население в Североизточна България. Уроците са били

¹ Повече за тази кампания във в. „Учителско дело“, бр.14/14.04.2014 г.

успешно адаптирани от началните учители в редовната програма, а в единични случаи са използвани и в рамките на СИП *Религия* от учители с мюсюлманско вероизповедание. Тази практика е възможна благодарение именно на интегрирания характер на преподаването на знанията за християнството, което гарантира светски подход към изучавания материал, в съответствие с държавните образователни изисквания.

Д-р Полина Спирова

**ПРИЛОЖИМОСТ НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО ПО БЕЛ,
РОДЕН КРАЙ И ЧАС НА КЛАСА ЗА ИНТЕГРИРАНЕ
ЗНАНИЕТО ЗА ХРИСТИЯНСТВОТО В 1 КЛАС В
ОБРАЗОВАТЕЛНО-ВЪЗПИТАТЕЛНАТА РАБОТА
В БЪЛГАРСКОТО УЧИЛИЩЕ.
РЕЗУЛТАТИ.**

Тъй като представеното учебно помагало е първо по рода си у нас, за авторския колектив беше от голямо значение да проучи доколко пособието е приложимо в реалните условия на българското училище днес. Затова бе проведено анкетно изследване с учителите, работили с учебното помагало за 1. клас през учебната 2013/2014 г.

Беше изработена анкетна карта, чрез която да се изследва оценката на учителите за учебното помагало. *(Можете да видите текста на анкетата в приложението.)* Изследването не е анонимно, анкетата бе изпратена по електронната поща до конкретните учители.

Изследването не е напълно завършено, но първоначалните резултати от анализа на анкетите показват, че *се открояват три начина на използване на уроците от учебното пособие*. Първите два засягат учебното съдържание, третият – формата на урока:

1. Началните учители *прилагат урока без изменения*, във формата и със съдържанието, разработени от авторския колектив. Педагозите споделят, че са напълно удовлетворени от предложените разработки и нямат достатъчно увереност в сферата на знанията за християнството, за да правят значителни промени.
2. Учителите *допълват и разширяват* урока с избрано от тях учебно съдържание. Те посочват, че имат съответните знания и увереност в конкретната учебна материя. Мнозинството от анкетираните учители посочват, че *допълненията са от сферата на народните обичаи*, свързани с разглежданите празници, местните традиции в празнуването и гр. пог.

Има и учители, които разширяват богословското съдържание на учебното съдържание на базата на своето теологично образование и компетентност в тази сфера.

Лидия Георгиева от 30 СОУ в София отбелязва в анкетата, че не е внасяла допълнения в учебното съдържание, но е *разширила някои от мултимедийните презентации* към уроците, използвайки програмите Envision, Scrapbook. Пак в същото училище някои от задачите от работните листове са адаптирани за работа с електронна дъска, което повишава нагледността на урока и осигурява включването на всички ученици в работата по съответната задача.

В същото време други учители, като например, Лилия Черкезова, директор на 95 СОУ в София, отбелязва в анкетата, че е провела заниманията от помагалото, без да използва мултимедийните презентации и това не се е отразило отрицателно на преподаването на учебното съдържание, нито на динамиката на урока и активността на учениците.

3. *Разширяват технологичната схема*, адаптирайки учебното съдържание в по-отворен формат – открит урок, училищно или общоградско тържество, граматизация и

гр. пог. Такива случаи бяха описани по-горе в примерите от София, Варна и Лясковец.

Всички учители, участвали в анкетирването, посочват, че учебното пособие подпомага и улеснява работата им при преподаване на темите, свързани със знанието за християнството. Те изказват удовлетворение от подбор на учебно съдържание, от разработката на уроците и педагогическия подход в тях, а също и от допълнителните материали за християнските празници. По-голяма част от участниците в допитването смятат, че предложените в помагалото теми са прецизно подбрани и не е необходимо те да се разширяват. Има и такива, които дават конкретни предложения за допълнителни теми, така че да бъдат включени християнски празници, които не се празнуват през време на учебната година – като Кръстовден, Еньовден, Илинден (предложения от: Елена Константинова, Сийка Стойчева, Мария Стоилкова, Татяна Кирилова Борисова-Вартабедян от 109 ОУ „Хр. Смирненски“, София, Илияна Кръстева, директора на у-ще „Св. Кирил и Методий“, гр. Брегово). Учители от София (109 СОУ) предлагат да бъдат разработени уроци, свързани с темите „за агресията в училище, за семейните ценности, за приятелството“.

Важен елемент в изследването е *отношението на учениците* към учебното съдържание, свързано с християнството, както и начинът на работа, предлаган в помагалото. Учителите посочват, че учениците приемат с интерес заниманията, а активността им по време на занятията е от средна към висока. Принос за това според тях има динамиката на урока, редуването на задачите, цялостният педагогически подход, основаващ се на идеята, че учениците са съ-участници в образователно-възпитателния процес.

Специално внимание в изследването бе отделено на отношението на родителите към провеждането на заниманията, свързани със знанието за християнството. Тъй като теми-

те, включени в учебното помагало, са съобразени с ДОО за началния етап на основната образователна степен, както и с учебната програма за 1. клас, то формално не е необходимо изричното разрешение на родителите за тяхното провеждане. Въпреки това, познавайки най-добре своите ученици и родители, учителите са подхождали по различни начини. Тези подходи могат да бъдат обобщени в четири групи:

1. Учителят изрично е поискал разрешение от бащите и майките чрез писмено съгласие.

2. Учителят е разговарял и е поискал мнението на родителите за провеждането на занимания, в които се акцентира върху знанието за християнството. При първия и втория случай този подход е избран в класовете, в които има ученици от друго изповедание или някои родители при други обстоятелства са заявили изрично, че не желаят децата им да бъдат запознати с конкретна религия под каквато и да е форма.

3. Учителят само е уведолил родителите за тези допълнителни занимания. Този подход е избран от учители, които имат близки, честни и откровени отношения с родителите, които са заявявали многократно, че се доверяват на преценката на учителя.

4. Педагогът не е провеждал срещи или консултации с родителите, считайки, че учебното съдържание е в синхрон с учебната програма за 1. клас и това не изисква изрично съгласие или специално уведомяване на бащите и майките.

Независимо от избрания подход всички учители, участвали в изследването, посочват, че през цялата учебна година са поддържали постоянна обратна връзка с родителите относно учебния процес, включително по темите от помагалото. Педагозите посочват, че в това отношение са били подпомогнати и от специално формулираните задачи в работните

листове към помагалото за съвместна работа с родителите.

Като цяло може да се обобщи, че родителите са се отнесли положително към разширяване знанията на децата им в областта на християнството, смятайки, че по този начин ще получат знания за традиционните български празници и ще обогатят общата си култура.

Учителките от 109 СОУ в София разказват: „Успяхме да пробудим и интереса на родителите. Имаше майки, които ни разпечатваха допълнителни материали. Усещаше се позитивно настроение, нямаше родители, които да се отнасят с пренебрежение към изучаваните теми. Децата споделяха и носеха у дома изрязаните или попълнени работни листове. Разказваха какво сме научили и често после споделяха още нещо, научено въкъщи. Такива бяха уроците за Никулден, Рождество, Цветница и гр.“. Г-жа Енчева от Лясковец е отбелязала в анкетата: „Родителите са най-важната част от целия процес на преподаване на знания за християнството, защото тяхна е задачата знанията на детето им, получени в училище, да не останат само зад вратите на училището. Защото християнството е миросглед, начин на живот и трябва да присъства в ежедневието на семейството. Поздравявам авторите на помагалото за включените задачи в работните листове за четене съвместно с родителите, игрите за писма и картички за близките“.

В анкетното изследване бе отделено специално внимание на отношението на родителите и по друга причина. Според концепцията на помагалото родителите участват в процеса на усвояване на знанията за християнството от техните деца. Това става чрез предвидената в работните листове към повечето уроци рубрика „Прочети с родителите“, чиято цел е не само да подпомогне детето в учебния процес, но и да информира и ангажира родителите с преподаването в

училище.

Както вече беше отбелязано, учебното помагало е използвано не само в заниманията по БЕЛ, Роден край и Час на класа, но и като част от целодневното обучение, в заниманията по програма „Успех“, в проекти на съответното училище, свързани с краеведство, история, празници. Учебното помагало се използва и от учители по Религия в общообразователните училища, както и в негелните училища. В тази връзка Кремена Енчева от Лясковец отбелязва в анкетата: „Харесва ми свободата, която авторите ми дават да избирам в кой час, по кой предмет, по какъв начин, с какви методи и средства да постигна целите и задачите на урока. Свободна съм да конструирам по свой начин темата, според възможностите на моите ученици“. А Цветанка Костуркова от СОУ „Св. Кирил и Методий“ в с. Крупник, обл. Благоевград, която е и богослов, пише в анкетата: „За първи път има материали, които да подпомогнат работата на началните учители в посока християнското възпитание и образование“.

Общият извод от направената обобщена оценка за качеството на учебното помагало по БЕЛ, *Роден край* и *Час на класа* за интегриране знанието за християнството в първи клас показва, че:

1) То отговаря на обективна потребност в българското училище.

2) Значителна част от началните учители имат желанието и готовността да използват помагалото в преподавателската си работа.

3) Концепцията, темите, разработените уроци, педагогическият подход са успешно приложими в работата на учителите и се възприемат до голяма степен с лекота и готовност от учениците и родителите. Това, от една страна, се дължи на прецизно подбраните теми, както и на педагогическия подход, основаващ се на идеята, че знанието за

християнството се осъществява в дискурса на ненасилие. Вграждането на това знание в ежедневието на учениците, подобно на подхода на Исус Христос, който онагледява своите проповеди с примери от живота на хората от онова време (сеитба, приготвяне на хляб, отглеждане на лозя и др.), прави новото знание близко, смислено и приложимо за учениците.

Друг важен извод от изследването за оценката на учителите, използвали помагалото в българските училища, е, че интегрираният подход за запознаване с християнството към настоящия момент съответства в най-голяма степен на ситуацията в българското образование. Той позволява учениците да получат важни знания за християнството като културоформиращ фактор в българската история, които след това могат да използват във всички учебни предмети с хуманитарна насоченост. Интегрираният подход позволява също така знанията за християнството да се възприемат от учениците като неизменен компонент от българската култура, в естествена връзка с всички сфери на живота. Поведенческите модели, разработвани към всеки урок, водят до трайно свързване на получените знания с реалните проблеми на учениците, с тяхното ежедневие, което изключва схоластичния подход към религията. Той, от своя страна, е сред водещите фактори за създаването на негативни нагласи в българското общество към самостоятелния предмет Религия, за чието въвеждане в редовната учебна програма все още липсва обществен консенсус. По този начин Помагалото за интегрирано преподаване на знанията за християнството допринася за засилване на диалога между Църквата и педагогическата общност в тази важна област от образованието.

Успешното прилагане и използване на учебното помагало по БЕЛ, *Роден край* и *Час на класа* за интегриране знание-

то за християнството в 1. клас да се основа на този подход в образованието на малките ученици да бъде продължен с учебно пособие за втори клас.

В хода на планиране на учебното помагало за втори клас бяха взети под внимание препоръките към авторския екип, отправени от учителите, работили цяла година с учебното помагало. Те са снети от тях при анкетното изследване. Като цяло конкретно формулираните препоръки (т.е. посочените като отговори във въпроса какво препоръчват да бъде включено в учебната програма) на учителите не са свързани с учебното съдържание, а са в сферата на интерактивните техники. Те могат да бъдат групирани по следния начин:

- Да има повече групови задачи, които сплотяват учениците, учат ги на екипна работа (предложение на Виолета Минчева от 95 СОУ, София, Кремена Енчева, ОУ „Никола Козлев“, Лясковец).
- В заниманията да са включени повече дейности, свързани с ръчен труд – изрязване, лепене, рисуване (Елена Константинова, Сийка Стойчева, Мария Стоилкова, Татяна Кирилова Борисова-Вартабедян, 109 ОУ „Хр. Смирненски“, София).
- Създаване на изследователски задачи за учениците – да търсят и изследват различни източници (текстове от книги, статии в интернет, изображения и др.), от които да правят изводи, свързани с учебното съдържание на урока (Виолета Минчева, Лилия Черкезова, 95 СОУ, София).

При създаването на помагалото за втори клас тези предложения на учителите бяха взети под внимание, което направи новото пособие с по-голяма интерактивност, давайки на учениците повече възможности за групов, изследователска и откривателска дейност. При помагалото за второкласниците това беше възможно и заради по-големите познава-

телни и психични възможности на учениците, които могат да се справят с по-сложни задачи и нови предизвикателства. Работните листове и мултимедийните презентации в настоящото помагало съдържат повече текстове за четене и изследване от учениците, включени са истории във вид на комикси, от които да бъдат направени съответните изводи.

От друга страна, цялостният анализ на оценките на учителите, направен на базата на анкетното изследване, даде основания да се направят някои изводи за въпросите, които интересуват педагозите, но не са формулирани като препоръки. Това, на първо място, е връзката на християнското учение и практика с фолклорните обичаи и традиции в различните части на страната: доколко те са в синхрон с християнското учение, какъв е техният произход и имат ли място в съвременното ежедневие. Затова в новото учебно пособие са включени повече етнографски елементи, характерни за отбелязването на християнските празници в българската народна култура. Особеност при разработването на тези аспекти е желанието на авторския колектив да представи християнското ядро на народните обичаи, богословския смисъл, който народът постепенно облича в различни обреди и традиции. По този начин се запълва една празнота в учебното съдържание по тази тема, където основно внимание се отделя на външната обредност, без да се обяснява идеиният произход на българските обичаи.

АКЦЕНТИТЕ ОТ УЧЕБНАТА ПРОГРАМА ПО БЕЛ, ОКОЛЕН СВЯТ, ИНТЕРПРЕТИРАНИ В УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО ЗА ВТОРИ КЛАС.

В основата на учебното съдържание на настоящото помагало са залегнали ядра и стандарти от учебната програма за втори клас по предметите БЕЛ и Околен свят, които дават възможност за запознаване на второкласниците с християнската култура, ценности, празници и история.

От учебната програма по БЕЛ във втори клас в учебното съдържание на помагалото беше включено като акцент „формирането на ясно съзнание за *национална идентичност*“. Формирането на националната идентичност в сферата на образованието се осъществява чрез представянето на учениците на образи на герои, светци, исторически събития, места на паметта и др. В това отношение настоящото учебно пособие дава своя принос, разкривайки пред учениците известни български исторически личности, обявени за светци. Те са представени като морални образци, които задават нравствените норми, посочват определени поведенчески модели. Заради особеностите на началната училищна възраст образите на светците не са представени в детайли, а в тяхната цялост, именно като морални образци.² Уроците в помагалото включват задачи, които възграждат тези образци в структурата на реалния житейски опит на учениците, така че те да дадат оценка, да осмислят примера, за да могат след това да го приложат творчески според реалната обстановка, в която са поставени.

Същевременно идентификацията в националната идентичност е дълъг и сложен процес, който се изгражда през юношеството, но началото се поставя още в началната училищна възраст. Този процес в ДОО и учебните програми по предметите БЕЛ и *Човекът и обществото (Околен свят във втори клас)* се поставят в общеевропейски контекст, защото „националната идентичност включва опознаване на нацията, но също така и отношението към други нации“³. Осъществяването, че в образователните среди у нас се подчертава необходимостта от провеждане на гражданско образование, което „да служи като инструмент за съчетаване на национална и европейска идентичност“⁴.

В учебното съдържание на помагалото национална идентичност се свързва с въпроса „Кои сме ние?“, какви са до-

² Срв. Максим Лазаров, ИИО 3, БАН. Морални образци на поведение и личностна идентичност, Сб. Национална идентичност – съвременен социален контекст и етични рамки. С., 2011, с. 222.

³ Николаи Михайлов, ИИО 3, БАН. Национална идентичност, Сб. Национална идентичност – съвременен социален контекст и етични рамки. С., 2011, с. 157.

⁴ Ивка Цакова, УНСС. Гражданско образование като инструмент за съчетаване на национална и европейска идентичност. Сб. Национална идентичност – съвременен социален контекст и етични рамки. С., 2011, с. 181.

стойнствата на българите, какъв тип поведение трябва да следваме, как се съпоставяме с хората от другите страни в света. В същото време се подчертава, че тази идентичност ни осигурява равнопоставеност с другите нации в Европа и света; разглежда се въпросът за равноправието между народите и различните им езици, което днес е факт и се формулира като основна ценност на Европа. Нейният фундамент е поставен в резултат на целенасочените усилия на св. братя Кирил и Методий, което е една от причините те да бъдат обявени за покровители на цяла Европа.

Друг акцент в учебното съдържание на помагалото, който може да се определи като елемент при разпознаването на национална идентичност, е запознаването на малките ученици със *забележителностите на родината* (природни, исторически, архитектурни и т.н.). Те са включени в програмата по предмета *Околен свят Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава, Ядро 1 (ГО) Аз и моят свят, Ядро 1 Роден край*⁵. Големите манастири и храмове, известните светци и исторически личности са описани като представители на християнството, като носители и пазители на християнските ценности, останали непокътнати от времето и актуални в днешния свят.

Друг акцент, изведен от учебната програма по БЕЛ⁶ и интерпретиран от християнска гледна точка в помагалото, е *етическото противопоставяне добро-зло*. Чрез специално конструирани задачи, поставящи учениците в ситуация на избор, те следва да изразят „емоционално-оценъчно отношение към героите, носители на доброто и злото“⁴⁷. В учебното помагало идеята за това противопоставяне се разглежда не чрез действията на приказни герои, както това става при предмета БЕЛ, а на базата на постъпки на герои-светци, както и на житейски ситуации.

Важна тема, поставена в учебното помагало за първи клас и наградена в пособието за втори клас, е тази за *ценност-*

⁵ Поради естеството на учебния предмет Околен свят, той е интегративен предмет, ядрата на учебно съдържание и стандарти са взети от ДООИ за учебно съдържание по *Човекът и обществото (ЧО), Човекът и природата (ЧП) и Гражданско образование (ГО)*.

⁶ Ядро 1: Социокултурни компетентности. Стандарт 1 Ученикът разбира основната етическа опозиция добро-зло и я обяснява в конкретни сюжетни ситуации

⁷ Учебна програма по БЕЛ за втори клас. <http://www.mon.bg/?go=page&pagelid=1&subpagelid=28>

та на семейството, взаимоотношенията между родители и деца. В новото учебно помагало също са разработени задачи, чрез които родителите да бъдат ангажирани с изучавания от техните деца учебен материал. Тази връзка е важен елемент от общата концепция на помагалото. Ангажирането на родителите с учебното съдържание, касаещо християнските празници, спомага за възстановяването на забравени семейни ценности и обичаи, допринася за укрепване на връзката училище-семејство, която е част от българската образователна традиция. Включените в учебното помагало задачи имат приобщаваща функция и допринасят за ангажирането на родителите с образователно-възпитателния процес в училището, което е една важна тема. Тя става още по-актуална на фона на съвременни изследвания в тази област⁸, които сочат, че като цяло в българското образование „няма ясна визия за образователни политики, насърчаващи пълноценното участие на родителите в училищния живот“.

Друг важен акцент в учебното съдържание на учебното помагало, застъпен и в учебната програма по *Околен свят*, е „училището като институция и общност на ученици, учители и родители“⁹. Отношенията между учениците, уважението към учителите, взаимоотношенията между училищните приятели са изключително актуални въпроси за второкласниците. Малките ученици вече са успели да се адаптират към училищния живот, познават правилата и реда там, но все още срещат трудности в точното им спазване, а поради силната им емоционалност приятелствата и проблемите около тях се изживяват драматично. В учебното помагало чрез конкретни училищни ситуации се поставят за размисъл и осмисляне такива морални качества като верността, доброто, смелостта, самоотвержеността, защитата на по-слабите, необходими за едно истинско приятелство. Разработени са задачи, които помагат на малките ученици да осмислят ролята на приятелството в живота на хората и

⁸ Боян Захариев, Илко Йорданов. Проучване на родителското участие в училищния живот в България. С., 2010.

<http://www.see-educoop.net/aeiq/parents/bulgaria%20report%20final.pdf>

⁹ Учебна програма по *Околен свят* за втори клас.

<http://www.mon.bg/?go=page&pageId=1&subpageId=28>

какво е необходимо за неговото запазване. Тази тематика, наред с преодоляването на насилието и агресията в училище, е широко застъпена в разработките на положителните поведенчески модели в учебното пособие. Авторският колектив застъпва мнението, че християнството предлага на съвременния човек един изключително богат опит в междуличностните отношения, които са били във фокуса на интереса на най-изтъкнатите християнски мислители от зората на християнството до наши дни. Този опит е едновременно постоянно адаптиран към променящите се условия на живот, но неизменно остава съобразен с основните духовни ценности на християнската вяра. Съвременната наука на психологията достига със своя методологичен апарат до много общи с християнството изводи по отношение на вътрешния свят на човека и основните принципи на отношения между хората. Този опит, правилно приложен, може да бъде незаменим при осмислянето на редица кризисни моменти в процеса на социализация на учениците, в превенцията на основни проблеми в училищния живот.

По-долу е дадена таблица, която нагледно представя темите, разработени в учебното помагало, разпределени по месеци, според църковния календар, както и връзката им с учебната програма по БЕЛ и *Околен свят* във 2. клас и междупредметните връзки, които могат да се направят.

Месец	Празници по църковния календар	Теми в помагалото	Връзка с учебната програма по БЕЛ	Връзка с учебната програма по Околен свят	Междупредметни връзки
Октомври		Празничен календар на ученика		Ядро 2 (ЧО) Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО) Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава). Учениците разпознават и определят във времето официални и битови празници в България	Изобразително изкуство
Октомври	Св. Йоан Рилски	Съкровището на Рилския манастир		Ядро 2 (ЧО) Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО) Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава	
Ноември	Ден на народните будители	Кои сме ние	Ядро 1: Социокултурни компетентности. Стандарт 3: Ученикът открива основни белези на своята национална идентичност	Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава, Ядро 1 (ГО) Аз и моят свят, Ядро 1 Роден край. Стандарт 1 (ЧО)	
Ноември	Св. архангел Михаил	Силата на доброто	Ядро 1: Социокултурни компетентности. Стандарт 1: Ученикът разбира основната етическа позиция добро-зло и я обяснява в конкретни сложни ситуации. Стандарт 4: Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи	Ядро 2 (ЧО) Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО) Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава	
Ноември	Въведение Богородично (Ден на християнското семейство и младеж)	Денят на семейството		Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава, Ядро 1 (ГО) Аз и моят свят, Ядро 1 Роден край. Стандарт (ЧО). Ученикът познава значението на семейството и рода, родното селище. Изброява членове на семейството, рода и семейните празници	

Месец	Празници по църковния календар	Теми в помагалото	Връзка с учебната програма по БЕЛ	Връзка с учебната програма по Околен свят	Междупредметни връзки
Декември	Рождество Христово	В очакване на празника	Ядро1: Социокултурни компетентности. Стандарт 4: Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи		Изобразително изкуство Музика
Януари	Св. Антоний Велики	Св. Антоний – мъдрият старец		Ядро 2 (ЧО) Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО) Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава. Ученикът разпознава и определя във времето официални и битови празници в България	
Февруари	Сретение Господне	Празникът на срещата		Ядро 2 Аз съм гражданин на моята държава. Стандарт ЧО и ГО: Различава училището като институция и общност, познава различните форми на училищния живот и определя мястото си в тях	
Февруари	Сирни заобезни	Постът започва с радост		Ядро 2 (ЧО) Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО) Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава. Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България	
Февруари	Тодоровден	Верността на истината	Ядро 1: Социокултурни компетентности. Стандарт 1: ученикът разбира основната етическа опозиция добро-зло и я обяснява в конкретни сюжетни ситуации	Ядро 2 (ЧО) Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО) Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава Разпознава и определя във времето официални и	Изобразително изкуство

Март	Благовещение	Добрата вест		битови празници в България. Стандарт ЧО и ГО. Различава училището като институция и общност, познава различните форми на училищния живот и определя мястото си в тях	Изобразително изкуство
Април	Лазаровден	Силата на приятелството	Ядро 1: Социокултурни компетентности. Стандарт 4: Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи	Ядро 2 (ЧО) Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО) Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава. Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България	Изобразително изкуство Музика
Април	Възкресение Христово	Възкресение Христово	Ядро 1: Социокултурни компетентности. Стандарт 4: Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи	Ядро 2 (ЧО) Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО) Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) Аз съм гражданин на моята държава Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България	Изобразително изкуство
Маи	Св. първоучители Кирил и Методий	Денят на учителите	Ядро 1: Социокултурни компетентности. Стандарт 3: Ученикът открива основни белези на своята национална идентичност в изучавани литературни произведения		

ПРОБЛЕМИ И УЧИЛИЩНООБРАЗОВАТЕЛНАТА ИМ ПРЕВЕНЦИЯ ВЪВ ВТОРИ КЛАС

Една от целите на учебното пособие е подпомагане на учителите в създаването на креативна среда, в която учениците участват в анализа на специално конструирани ситуации и формулират позитивни модели за поведение, които се стремят да следват в ежедневието. Независимо че семейството е основният носител на поведенчески примери, училищната институция целенасочено следва да осигурява подкрепяща среда за социално включване и развитие на учениците. Това е и основното място, където тези модели се изпитват и прилагат.

След първоначалната адаптация в училище второкласниците са изправени пред следващото предизвикателство в обществения училищен живот – установяване на по-трайни приятелства, задълбочаване на взаимоотношенията със съучениците си, което спомага за поддържането на спокойна и креативна атмосфера в общността на класа. И ако формалният ред и правила за поведение се усвояват сравнително бързо и се следват по-успешно заради контрола, който се упражнява, то взаимоотношенията между учениците в класа търпят силна динамика. Поради емоционалността на малките ученици, желанието да се докажат, заради дистреса и редица други причини, уреждането на междуличностните отношения и сближаването на учениците в общност са една от основните задачи на учителите и децата ученици. Сред основните предизвикателства пред второкласниците са проблемите около сприятеляването, какво поведение изисква приятелството, как следва да бъде укрепено. Тези въпроси са разработени в учебното помагало чрез специално конструирани ситуации, които дават на малките ученици положителни поведенчески примери.

Наред с типичните за второкласниците проблеми в межличностните отношения, съществуват и такива, които са изведени като типични и най-разпространени в образователната система като цяло. Това са *тормозът, насилието и агресията в училище*¹⁰. В разработката на уроците в помагалото са предвидени задачи, свързани с развитие на позитивни поведенчески модели, целящи да подпомогнат намаляването на агресията и насилието сред учениците. Далеч сме от мисълта, че знанието за християнството се явява панацея срещу насилственото поведение, но то ще привнесе един добър пример, друга гледна точка, която учениците един ден може да разпознаят като по-успешна и подходяща за справяне с конфликтните ситуации, с които ще сблъскат.

В рамките на отделните уроци са включени задачи за утвърждаване на конструктивно поведение, което ограничава формите на насилие и тормоз, създава благоприятен климат в класа, който стимулира общуването и развиването на уменията за комуникация на учениците.

Предлагат се не готови решения, а възможност за анализ на ситуациите, което развива емоционалната и социалната интелигентност на учениците, акцентира се върху необходимостта да разбират другите хора и техните потребности, да се научат да са чувствителни към страданието на другите, да се стремят към сътрудничество с тях.

Имаме надежда, че разработените в уроците позитивни модели на поведение ще стимулират у малките ученици развитието на ключови социални умения за положителна промяна в поведението.

Тук се предлага сравнителна таблица, в която са маркирани *някои признаци за асоциално поведение при малките ученици, причините за възникването им, възможни решения*, които се предлагат в уроците на помагалото:

¹⁰ Агресията се определя като най-важния проблем на съвременните образователни системи в световен мащаб. Ср. Иван Иванов. Агресията и насилието в училище. Педагогика, година LXXXV, книжка 1, 2013, с. 40.

Признаци за асоциално поведение	Възможни причини за възникване	Алтернативи за решения: превенция за развитие на просоциално поведение, които се предлагат в учебното помагало
<p>Тормоз над по-малки ученици; агресия и автоагресия; вербално и физическо насилие</p>	<p>Предшестващ жизнен опит, свързан с проява на агресия и насилие или наблюдаване на подобни действия; емоционална и друга negliжираност в семейството; негодна училищна организация, при която е занижен надзорът върху малките ученици, в която се дава възможност на по-агресивните деца да „се проявят“, да изпъкнат в групата на връстниците, да се наложат като неформални лидери чрез насилие и тормоз над другите; деконструктивните елементи на училищната среда визират дори порицанията над агресивните деца, които порицания са често грубо дидактизирани</p>	<p>Чувствителност към страданието на другите, готовност да се помогне според силите (Урок 8). Като неприемливо поведение се посочва безразличието към страданието на другите и пасивното наблюдаване на насилствени действия (Урок 9, 10)</p>
<p>Агресивно поведение; раздразнителност; затвореност; липса на активност; трудности в общуването; свърхактивност</p>	<p>Разрушаването на традиционните семейни структури. Пропуски в семейното възпитание, дефицит в общуването между родители и деца, липса на положителни поведенчески модели от страна на родители и близки</p>	<p>Отбелязва се важността на семейството и неговата цялост за израстването и възпитаването на децата. В семейството детето се учи на обич, отговорност, грижа за другите (Урок 5) В работните листове (Урок 3, 4, 5, 7, 10, 12 и 14) са включени кратки текстове за четене заедно с родителите. Така семейството се приобщава към училищните занимания на ученика</p>

Признаци за асоциално поведение	Възможни причини за възникване	Алтернативи за решения: превенция за развитие на просоциално поведение, които се предлагат в учебното помагало
<p>Насилието като начин за решаване на конфликти и проблеми; агресивно поведение за налагане на лидерски позиции</p>	<p>Филми и електронни игри формират образа на победителя и лидера като агресивен, безскрупулен и егоцентричен.</p> <p>Влияние на масмедията и масовата субкултура, които формират впечатлението, че голяма част от конфликтите могат да се решават единствено чрез насилие</p>	<p>Запознаване с методи за ненасилствено разрешаване на конфликти. Учениците се стимулират да търсят решения на проблемни ситуации чрез сътрудничество, договаряне и диалог (Урок 4, 9).</p> <p>Класът като общност от приятели, единомишленици и сътрудници, които имат общи цели и ценности (Урок 7, 8, 12, 10)</p> <p>В уроците (Урок 3, 4, 8, 9, 10, 12, 14) са включени задачи за работа по групи, така на практика учениците се учат на сътрудничество, вслушване в мнението на другите, екипна работа</p>
<p>Наглост, граничеща с вероломност в отношенията; трудности в сприяеляването и поддържането на приятелство; егоцентричност; егоизъм; саможивост; конформизъм</p>	<p>Състоянието на обществото внушава на децата, че доминирането над останалите, постигането на цели със сила са поставени по-високо в ценностната система от стойности като солидарност, готовност за оказване на помощ или съчувствие</p>	<p>Сериозно отношение към приятелството, усилия за неговото запазване. (Урок 4, Урок 12).</p> <p>Доблестното поведение, смелостта да си признаеш грешките (Урок 10).</p> <p>Уважителното отношение към възрастните, към учителите и родителите (Урок 6, 9, 14)</p>

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО.

Тук накратко е представена концепцията на учебното помагало за интегриране знанието за християнството в учебната програма по български език и литература и *Човекът и обществото* в началния етап на основната образователна степен и основни въпроси, които изясняват училищната среда и нейните кризисни измерения; образователната технология, разработена в учебното помагало, целевите групи, целта, задачите, начините на обучение, заложи в него. Прави се анализ на съгласуваността на Държавните образователни изисквания (ДОИ) по български език и литература (БЕЛ) и *Човекът и обществото* в начален етап с учебната програма и учебното съдържание, разработени в настоящото учебно помагало.

1. Кризисни измерения на съвременното училищно образование

През последните години кризата на българското образование се определя като особено актуален проблем. Той се отразява не само върху настоящето на нашето общество. По силата на своя изпреварващ характер и упоритата си консервативна природа образованието предначертава в значителна степен бъдещето.

Кризата се изразява в различни аспекти: ниско ниво на полученото образование, голям брой деца, необхванати и/или отпадащи от образователната система, ниско заплащане и недостатъчна мотивация на учителите, антисоциални, неконструктивни модели и практики на поведение в учебния час, изостаналост в техническо отношение на материалната база и много други. И докато тези проблеми до голяма степен могат да бъдат уредени чрез финансово-админи-

стративни мерки, то други два все още не намират своето решение, защото изискват промяна *на отношението* към образованието:

- **Въпросът за адекватното разбиране и осмисляне на религиозно-културната традиция, към която принадлежим, и съответно коректното ѝ и адекватно отразяване в учебното съдържание на учебните дисциплини в българското училищно образование и**
- **Въпросът за духовно-нравствените ориентири на съвременните ученици.**

Пог **адекватно разбиране и осмисляне на религиозно-културната традиция в образованието** се има предвид преоткриването на християнството в неговата автентичност и дълбочина. На този етап все още трудно се излиза от клишетата на близкото минало, когато християнството се разглеждаше само в неговата външна, обредна или естетическа страна. Необходимо е обръщане към основата и мирогледа на християнството, залегнали във фундамента на разбирането за просвета, за неговата развиваща роля при разбирането на света и процесите в него. Този поглед изключва схематизирането и представянето на християнското учение като авторитарна идеология, която поставя ограничения, без да открива перспективи.

Вторият етап в преоткриване на християнството е коректното запознаване на учениците с него в качеството му на основа за нашата култура, като ключ за разбиране на процесите в българската и европейската история, литература и традиции, включително произхода на националните и битовите празници, на традициите и обичаите на нашия народ. Изучаването на християнството, откриването на корените му в нашето минало би помогнало на българските ученици да осмислят влиянието му върху съвременността и отражението му в днешните исторически и културни про-

цеси, да открият смисъла на празниците и обичаите като връзка между поколенията и отделните личности от един народ, както и свързаността им с другите народи. В съвременните учебни програми и учебници за началния етап по БЕЛ, *Роден край, Човекът и обществото* тези проблеми донякъде са застъпени, по-скоро външно. Това, *което липсва, са фундаменталните знания за християнството*, за неговия произход, учение, история, развитие, които правят разбираемо влиянието му не само върху отделните хора, но и върху човешкото общество и неговата история. Настоящото помагало има за цел да допълни този елемент от българското училищно образование със своята интегрираща познавателна функция. Същевременно помагалото има и друга, допълваща функция, чрез която се разширява и обогатява предвиденото в учебната програма знание по темите, свързани с християнството, в начален етап.

Проблемът с *липсата на духовно-нравствените ориентири* на съвременните български ученици се констатира от много институции и на много различни нива в държавата и Църквата. Отлагането му в годините води до все по-големи отклонения в поведението и самосъзнанието на децата и младежите. Налице са данни за поведенчески и личностни проблеми у учениците, които с нарастването на възрастта не само не намират разрешение, но се задълбочават.

Един положителен опит в посока на приобщаване на учениците към християнските ценности и морал като контрапункт на бездуховността е въвеждането като СИП и ЗИП на предмета *Религия* в българските училища. Въпреки вече петнадесетгодишното му преподаване предметът все още остава сякаш чужд на цялостната образователна система, все още не е намерил своето най-подходящо място и програма в съвременното българско училище. Причините за това са свързани както с обективни, така и със субективни фак-

тори. Провеждането на СИП или ЗИП Религия изисква формиране на групи, които не са едни и същи всяка година, заниманията се провеждат в свободното от други уроци време, което не винаги е точно определено, и това кара учениците да възприемат предмета като второстепенен, който няма точно фиксирано място и време. Учителите по религия обикновено не са на щат в училището, идват само за часовете си и учениците ги възприемат като *външни*. В заниманията по религия не винаги са предвидени междупредметни връзки с другите изучавани дисциплини и учебното съдържание остава също *външно*, привнесено (като съдържание, дух и атмосфера) и отделено от учебното съдържание по другите предмети.

Предлаганият модел за интегриране на знанието за християнството в рамките на сега съществуващите учебни програми по БЕЛ, *Роден край, Човекът и обществото, Часът на класа* ще спомогне това знание да се възприеме от учителите и учениците като *вътрешно*, естествено, присъщо на цялостния дух и атмосфера на образованието. Осъществяването на подобна интеграция е съвсем естествен процес, тъй като българското образование и училище още от самото им създаване са неразривно свързани с християнството и Православната църква, с нейните духовни ценности и мироглед, в които човешката личност заема централно място. Тези ценности и мироглед са вплетени не само в образованието и възпитанието, но и в самата културно-историческа тъкан на българското общество, в семейните ценности, традиции, празници, дори в поведенческите модели на българите. Но с годините те са загубили водещата си роля и са станали само декор и част от орнаментиката на нашия живот и образование.

Затова днес при търсенето на духовни ориентири най-естественото е да се обърнем към тази основна тъкан на

нашето образование и именно оттам да извлечем и предадем на децата необходимите им знания. И тъй като тези ценности и ориентири са в основата на образованието, то тяхното преподаване и усвояване ще стане също така естествено, без привнасяне на непозната стилистика, терминология и дух, а *чрез задълбочаване и адекватно осмисляне* на това наследство. Така интегрирането се явява знак на толеранс към учениците и към учителите. Няма да се налага педагозите да преподават нов, непознат за тях предмет, а своите предмети, ще работят по теми, които са включени в учебната програма, но които са оставали „недоизказани“, не докрай изяснени заради неувереността и несигурността, която преживяват учителите при тяхното разглеждане.

Учителите, които са ежедневно с учениците и пред очите им минават поколения наред, с тревога отбелязват, че „нещо трябва да се направи“. Те самите откриват именно в темите, свързани с християнството, „пролука“, през която до децата могат да достигнат гуми за доброто, красивото, съвършеното. Интегративните тенденции в обучението предлагат сътрудничество между богословието и учебните предмети в училище, което ще е от полза както за учениците, така и за преподавателите.

Предлаганият модел за интеграция на християнското знание в концептуалната рамка на учебното съдържание на учебните предмети в началния етап на основната образователна степен е близък до *християнския подход в образованието и възпитанието*. Той се изразява в познавателно ненасилие върху ученик и върху учител чрез внасяне на ненасилническият подход към субектите на образованието, чрез възграждане на знанията за християнството в естествените рамки на образователния процес. Християнството – независимо от прегрзсъгъците за него – не е учение, обвързано с правила и постулати, а се основава на личния опит на чове-

ка, на свободния избор, на уважението към другите и толерантност спрямо опонентите.

Вникването в учението на Иисус Христос разкрива, че Спасителят не само проповядва за свобода и ненасилие, но и педагогическият му подход към неговите ученици, слушатели, дори към опонентите му е ненасилнически, лишен от дидактизъм, съобразяващ се с индивидуалните особености и възможности на всеки. Христос разкрива своето учение както пред учени книжници, фарисеи и садукее, така и пред прости рибари, отрудени мъже и жени от народа, пред езичници и римски военни. Към всеки от тях той намира път, стига сърцето му да е отворено за гумите на Спасителя. Всяка негова беседа и обикновен разговор е път, който събеседникът преминава заедно с Христос, който го „води“ към определен извод и заключение.¹ В самата си същност Христовото учение е отрицание на всякакво насилие и принуда. То е *път, истина и живот* (ср. Йоан 14:6), които всеки сам избира дали да следва, или да отхвърли.

Образователният модел в учебника, който държите в ръка, осигурява *двустранно сътрудничество между училището и Църквата*, своеобразно съработничество между тях в полза на младото поколение. Защото източник на християнското знание е именно Църквата, която акумулира вековния опит на човечеството в усвояването на тези знания, съчетавайки по неповторим начин традицията и предизвикателствата на новото време. Моделът ще подпомогне възстановяването на връзката Църква – училище, съществувала винаги в българската традиция, и ще насърчи процесите на укрепване на доверието към двете институции.

В същото време съвсем естествено ще може да се работи за повишаване на доверието на учениците и техните родители към църковната институция, при това на едно практическо ниво. Въпреки че според социологическите из-

следвания Църквата се ползва с високо доверие от страна на гражданите на страната, реалността показва, че като цяло българите ѝ се доверяват само по принцип, но не биха променили своето мнение, поведение, нагласи и начин на живот заради изисквания, поставени от Църквата, възприемана като носител на определена доктрина. Все още мнозинството българи смятат, че Църквата е синоним на догматизъм и не е достатъчно отворена към обществото. Тези нагласи, макар и нелишени от някои обективни основания, биха могли да бъдат преодолени чрез запознаване с образците на истинското християнско учение и практика, а не на базата на предразсъдъци или конюнктурни положения.

2. Концепция на учебното помагало

Помагалото е разработено за началния етап на основната образователна степен, като в него са заложени възможности за мултиплициране в следващите етапи.

Помагалото включва специално разработена учебна програма, интегрирана с учебната програма и ДООИ по БЕЛ, Човекът и обществото (*Роден край в 1 клас, Околен свят във 2 клас*) и *Час на класа*, учебно съдържание, указания за учителя, работни листове и мултимедия. Предвижда се поэтапното им разработване за всички класове на началния етап.

Отправната позиция на *научно-педагогическия модел за запознаване и приобщаване* на учениците в начален етап на основната образователна степен към знанията за християнството е тезата, че тези знания са фундаментални за българското образование. Християнското учение и традиция са важна и неизменна част от българската история, култура и национално наследство и тяхното разбиране и изучаване в училище би следвало да е съпътствано от знания за християнството и неговата нравствена норма. Концепцията се основава на факта, че знанията за християнството

и неговата ценностна система са заложенi в българското образование не само в миналото, но и в съвременните ДООИ. Поради това учебната програма и учебно съдържание, разработени в настоящото помагало, могат да се интегрират и провеждат в рамките на сега съществуващия учебен план за началния етап на основната образователна степен в учебната програма по предметите БЕЛ, *Човекът и обществото (Роден край и Околен свят)* и *Час на класа*.

Държавните образователни изисквания за учебното съдържание по тези учебни предмети, учебните програми и законите разпоредби дават достатъчно възможности и основания.

Основания дава и заявеният интерес от страна на начални учители и родители на ученици от началния етап, които смятат за необходимо разширяването на знанията на децата в областта на християнството.

3. Образователна технология, разработена в учебното помагало.

3.1. Наименование: Учебното помагало по БЕЛ, *Човекът и обществото (Роден край, Околен свят)* Час на класа за интегриране на знанието за християнството (пособие за учителя).

3.2. Целеви групи: 1. учениците от начален етап на основната образователна степен в средните общообразователни училища; 2. **началните учители** от средните общообразователни училища.

3.3. Цел: Приобщаване на учениците към знанията за християнството като основни и необходими за разбирането на българската история, литература, културно наследство. Приобщаване към християнските морални ценности и поведенчески модели.

3.4. Загачи:

Запознаване и приобщаване на учениците към знанията за християнството в рамките на учебното съдържание по БЕЛ и *Човекът и обществото (Роден край, Околен свят)* в съответствие с ДОО и учебната програма по съответните предмети.

Създаване на уроци и мултимедийни презентации към тях, запознаващи учениците с основни празници и понятия от християнството, които са свързани с българската история, литература, културни традиции и национален бит.

Формулиране в рамките на урока на задачи, стимулиращи:

- зграждане у учениците на поведенчески модели в синхрон с християнските ценности и морал;
- изграждане на умения за диалог и комуникация на базата на християнското разбиране за човека, мястото му в света, в общността и връзката с ближните.
- Създаване и устойчиво поддържане на подкрепяща педагогическа и проактивна среда за осмисляне от учениците на културната традиция, към която принадлежим, и мястото ѝ в контекста на европейската култура.

Подпомагане на учителите в преподаването на конкретни теми от учебната програма, свързани с християнската култура, история, литература, светоглед.

3.5. Начин на обучение по учебното помагало

3.5.1. В основата на разработените уроци е **парадигмата за личностно ориентирано образование**. Тази образователна парадигма, също както и учението на Христос, поставя на преден план личността на ученика, неговите потребности, интереси, свобода и творчество. Учителят и ученикът са субекти в образователния процес и той е изграден на основата на сътрудничеството, на конструктивното вза-

умодействие на субектите, на съвместното разработване на знанието. Това не означава, че така се постига пълно хармонично единство между учителя и ученика. От православна нравствено-етична позиция учителят като личност не е съвършен, нито може да бъде съвършен. Самият учител като човек също е в постоянен процес на търсене, на учене, на развитие. Но когато субектите на образователния процес не са в позицията силен – слаб, знаещ – незнаещ, можещ – неможещ, е възможно установяването на сътрудничество. Тогава ученикът не е само пасивен обект на обучението, а равноценен участник в него. Основната идея в ненасилствената образователна парадигма е свързана с новите роли на учителя и на ученика.

3.5.2. Относно проактивната, педагогически подкрепяща среда за реализиране, разработена в учебното помагало

Учебната програма и учебното съдържание в настоящото помагало са замислени не толкова като обучение по религия, а преди всичко като възможност да се разширят знанията на малките ученици по темите, свързани с християнството, включени в учебното съдържание по *Човекът и обществото*, БЕЛ и *Час на класа* на съответния клас. Поради гопълващата си функция те могат да се разгърнат в по-свободна форма и децата да навлязат в християнството непринудено, не като в учение, а като в мирозглед, начин на живот, така както християнството е присъствало, а за много от семействата и сега присъства в ежедневието.

Наравно с разработването на определени знания (съвместно между учители и ученици)² учебното съдържание, разработено в учебното помагало, има за задача да развива отношение, да задава модели на поведение. Затова уроците са структурирани и разработени така, че учениците да се почувстват въввлечени в знанието чрез своя личен опит, на

фона на играта, която не е доминираща дейност в училищния период, а в случая присъства контекстуално.

Учебното съдържание, разработено в помагалото, е замислено като среда, в която важни са не фактите, които ще запомни детето, а осмислянето им в контекста на неговите проблеми – личностни, в общуването с другите, в житейската му среда. Това ще е пространство, в което на учениците се дава възможност да предлагат инициативи и постепенно да се научават да носят отговорност за тях, да мислят в познавателните си граници, да дават отговори, но и да задават въпроси на базата на своя личен опит и лично мнение.

Проактивната, педагогически подкрепяща среда се организира специално. В настоящото учебно помагало във всяка технологична схема на урок е показано как да става това. Образователният алгоритъм на урочното занятие се основава на определена последователност и ритмичност, за да могат да се активизират индивидуалните и възрастовите сензитивни, познавателни потребности.

Три са основните стъпки в алгоритъма³:

1) Познавателна мотивация на учениците. Тя свързва личните познавателни потребности на детето с предлаганото от учителя знание. Мотивацията свързва света на детето с учебното съдържание, дава отговор на вечния въпрос на ученика: защо трябва да (на)уча това? Ако не се отговори на този въпрос, ако не се активизира познавателният интерес на ученика, акцентът ще бъде поставен върху запомнянето и възпроизвеждането на конкретните знания, без да се постигне осмисляне на знанието.

2) Ориентация в новото знание, което се разработва по време на обучението.

3) Упражнение на новото знание в групи ситуации по време на учебния час и извън него.

3.5.3. Функция на учебно-познавателните задачи⁴

Съществена функция за осъществяване на образователния алгоритъм, описан накратко в трите му стъпки, се отрежда на учебно-познавателните задачи (УПЗ). Те са носещата конструкция. Учебната задача осигурява използване на опита на учениците, от една страна, и стимулира изследователя в тях, от друга. Учебната задача поставя пред учениците даден проблем, който изисква решаване чрез провеждането на определено, малко и бързо изследване, анализ, самостоятелно изучаване на конкретни явления. По този начин учебната задача ангажира и въвлеча ученика в учебния процес, давайки му възможност сам, в педагогически подкрепящата го среда, да стигне до решението. УПЗ са сърцевината на педагогически подкрепящата среда. Крайното решение, макар открито от ученика, е загадено от учителя в самата задача, тъй като тя е конструирана по такъв начин, че маркира пътя до решението, но не и готовия отговор. Активността на учениците се задава от задачите, които се формулират и конструират според целите на урока. Планирането на уроците в учебното помагало е изградено на основата на формулирането на една или повече учебни задачи, свързани помежду си в система, чието решаване води до определени и планирани от учителя изводи за учениците. Така чрез задачите знанието не просто се преподава, а се разработва съвместно от учителя и учениците. В общия случай видовете УПЗ са толкова и такива, колкото и каквито са стъпките в образователния алгоритъм: мотивиращи задачи, ориентиращи и упражнителни.

3.5.4. Ролята на мултимедийната презентация⁵ в училище става все по-голяма. Децата приемат с повишен интерес всичко, което се представя на екран. До голяма степен те възприемат презентациите като излизане от ежедневието, често скучен за тях ход на учебния процес. Все още за учени-

ците в българското училище мултимедията носи елемента на забавното и интересното като контрапункт на ежедневно-ното, рутинното и безинтересното. Използването на новите технологии в разработването на учебното съдържание в учебното помагало внася различен, атрактивен поглед върху съответните учебни предмети. При представянето на учебното съдържание във всяка учебна дисциплина, особено в началния етап, визуализацията има голямо значение. Чрез мултимедийната презентация, разработена в помагалото, учениците се въвеждат не само в християнското учение, но и в християнската естетика и светоусещане. Светът на иконата, на фреските, на миниатюрите носи информация за мирогледа на християните; богословието на иконата говори много повече от думите на богословите. Това е от изключителна важност при малките ученици, за които атмосферата има голямо значение. Мултимедийните технологии превръщат учебната нагледност от статична в динамична, осигурявайки интерактивност, на чиято основа са разработени занятията в учебното помагало. При това мултимедията не е самоцелна, тя визуализира „сценария“⁶ на урока, който учителят следва и „разиграва“ с учениците. Това обогатява процеса на обучение, като осигурява по-голяма ефективност⁷; подпомага и учителя в неговата конкретна работа с учениците, осигурявайки му основа за взаимодействие с тях.

Използването на мултимедията подпомага познавателната мотивация на учениците, като провокира интерес, желание за участие, създава положителна емоционална атмосфера, предразполагаща към работа и учене. Смяната на слайдовете носи тръпката на изненадата от следващия кадър, който все още е невидим и неочакван.

4. Съгласуваност на ДОО по БЕЛ и *Човекът и обществото* в начален етап с учебната програма и учебното съдържание, разработени в настоящото учебно помагало.

Анализът на Държавните образователни изисквания за учебното съдържание в началния етап на основната образователна степен по предметите БЕЛ, *Човекът и обществото* (Културно-образователна област: Обществени науки и гражданско образование с учебни предмети: *Роден край* в 1. кл., *Околн свят* във 2. кл. и *Човекът и обществото* в 3. и 4. клас) показва, че в така зададените от ДООИ параметри на учебното съдържание има ядра и стандарти, които дават възможност и насочват към по-детайлно запознаване с християнската култура, история и празници. Те са поставени в контекста на знанията, уменията и отношенията, които учениците трябва да овладеят при изучаването на постиженията на българската литература и култура, българската история, семейните и родовите отношения, празниците, обичаите и бита на българите в миналото и днес.

В ДООИ за учебното съдържание по български език и литература е посочена основната цел на изучаването на български език и литература в средното училище – „постигане на определено равнище на **комуникативна** компетентност“, включваща като задължителни елементи **езиковата** и **литературната** компетентност. Друга цел на изучаването на български език и литература в училище е „постигане на определено равнище на **социокултурна** компетентност“, което включва: „придобиване на общи **хуманитарни ценности**, формиращи общественотоотговорна личност“ и „изграждане на ясно **съзнание за национална идентичност**“⁴⁸, като се подчертава, че българският език и литература са едни от най-важните средства, чрез които националната идентичност се е създала, утвърдила и продължава да се утвърждава. Покриването на тези изисквания включва и теми, които запознават учениците със създаването на българската азбука като основа на българската литература.

Знанията в това отношение обаче ще останат непълни,

ако не се даде християнската перспектива на това събитие и мотивацията на нейните създатели – св. Кирил и Методий – да просветят славяните със Светлината на света, Иисус Христос, чрез изнамирането на букви, с които да имат достъп до Словото.

Изграждането на националната идентичност на българските ученици чрез постиженията на българския език и литература неизменно е свързано с християнството и неговата култура. Българската литература се развива в контекста на приемането на християнството от българите и постиженията на българските автори са постижения на християнската култура и традиции. Поставена в контекста на християнството и неговите идеи, българската литература би могла да бъде разбрана в пълнота от съвременните ученици.

ДОИ за учебното съдържание (УС) по БЕЛ посочва като цел на обучението овладяването на два блока компетентности. *Единият е свързан с основни въпроси от хуманитарната ценностна система:* ценностите на родовия свят, националната идентичност, етническото самосъзнание и общочовешкия морал.

Темите, свързани с ценностната система, с ценностите на рода и семейството са най-близки на малките ученици, но поставят и най-сериозните въпроси, защото ценностите на днешното българско общество все повече се разминават с ценностите на традиционното българско (а и не само българско) семейство. Следва да се отчете, че голям брой деца вече са от семейства с един родител. Множество и сложни личностни, социални и политически причини са довели до това, но ролята на училището е да ориентира детето в сложния свят на семейните и междуличностни отношения. Обогащаването на тази проблематика с теми, разкриващи християнското разбиране за човека и семейството, за вза-

имоотношенията между хората, основани на любовта и отговорността, би гало не само по-широка култура на учениците, но и ключ за разбиране на литературните произведения, включени в учебната програма по литература.

ДОИ предвиждат не само запознаването с понятиения апарат на хуманитарната ценностна система, но и „проблематизирането и специфицирането“ на основни въпроси от тази сфера. По този начин се дава възможност за „отварянето“ на конкретното учебно съдържание към активността на ученика в процеса на усвояване на знанията, към разширяването му към ежедневието на ученика.

Проблематизирането помага на децата да намерят отговори на въпроси, които ги терзаят: за целостта на семейството, за ролята на родителите, за връзките между деца и родители, за отговорностите в семейството, за ценностите в консуматорското общество, за желанията на децата и възможностите на родителите.

Вторият блок е свързан с етапите от развитието на българската литература и мястото ѝ в общия европейски културен контекст, принадлежността на нашата литература и култура към един общ културен ареал.

При осъществяването на тези изисквания в голяма помощ на учителите са темите от помагалото, които запознават учениците в начален етап с християнството като обща основа за развитието на културата и културните процеси не само у нас, а и в цяла континентална Европа. Това ще им помогне в осмислянето на собствената култура: тя не е изолирано явление, а част от общността на европейските народи, основали своята идентичност върху фундамента на християнството.

В същото време в някои анализи⁹ на ДОИ и учебните програми по БЕЛ се подчертава, че в тях се пренебрегва „учениковият жизнен опит за сметка на презумпираната цен-

ността стойност на Знанието“. Значими в тази насока биха могли да бъдат темите от помагалото, свързани със знания за християнството, защото те позволяват поставянето на учебното съдържание в конкретна житейска ситуация, която да подпомогне осмислянето на полученото в училище знание.

Знанието за християнството има своето място при разглеждането на „основната етическа опозиция добро – зло“, заложена в ДОИ за УС за началния образователен етап. При изолирането на морала и етическите категории от техния християнски първоизточник се създава опасност конкретното знание да се възприеме като схоластично, откъснато от реалността. По този начин то трудно ще допринесе за приложението на тези ценности в ежедневието на учениците като положителен поведенчески модел, за укрепване на връзката между поколенията, съпричастни на тази ценностна система.

Уменията за диалогично (междоличностно) общуване са изведени изрично в ДОИ по БЕЛ за началния етап и те могат допълнително да бъдат „оживени“ чрез вкарването им в контекста на християнските ценности и поведенчески модели.

В ДОИ за БЕЛ е поставен и въпросът за толерантността „и разбирането на „различните от нашите“ порядки, бит, религия и т.н.“. Толерантността към различието минава през собствената идентичност – личностна, национална, религиозна и т.н. По този начин запознаването с християнството и свързаните с него национални и традиционно битови порядки поставя една основа, върху която учениците ще могат да се запознават и съответно разбират „различните от нашите“ порядки, бит, религия и т.н.

Анализът на ДОИ на БЕЛ показва, че има достатъчно основания и възможности разработените в учебното помагало теми да бъдат поставени в обща концептуална рамка с

темите по български език и литература в началния етап на средното образование.

Анализът на **ДОИ за учебното съдържание по *Човекът и обществото (Роден край в 1. клас и Околен свят във 2. кл.)*** за началния етап показва, че в тях като главни цели са посочени: подпомагане на **личностното развитие** на ученика като „автономна, свободна личност“, която „съзнава духовното си единство с българския народ и с европейските народи“; **изгражда гражданското съзнание** на пограстващия, който трябва да „познава и отстоява своите права, свободи и отговорности; има осъзнати отношения с държавата и обществото; „владее механизми за конструктивно социално участие и промяна“¹⁰.

Тези цели включват придобиване на знания за семейството, училището, малката общност, усвояване на общочовешките ценности и на законите на демократичната държава; запознаване с историческото и културното наследство на България, неговата връзка с европейската християнска цивилизация. Учебното съдържание от тази образователна област е разпределено в няколко интегрални учебни предмета. В начален етап то се осъществява чрез дисциплините *Роден край в 1. кл.*, *Околен свят във 2. кл.*, *Човекът и обществото в 3. и в 4. кл.* Четири са ядрата на учебното съдържание в началния етап: *Роден край*, *Човекът и неговата среда*, *Национално и културно наследство* и *България – част от света*.

Интегралният характер на учебната дисциплина я прави динамична и отворена към разнообразяване и обогатяване на учебното съдържание (в рамките на ДОИ) чрез задълбочаването на знанията в областта на християнството като основа на националното културно наследство и националната идентичност. От посочените четири ядра на учебно съдържание три включват знания, които могат да бъдат разгледани и от християнска перспектива: **Роден край**,

Национално и културно наследство, България – част от света. Учебното съдържание на тези ядра предполага въвеждане на децата в света на човешките взаимоотношения, започвайки от малката общност на семейството, рода, училището, до народа и човешкото общество. Тази ориентация обаче има своята основа и корени в миналото на нашия народ – в неговото национално културно наследство. За да разберат учениците произхода на характерните за днешното общество взаимоотношения и ценности, е необходимо да бъдат запознати с тяхната основа – християнското учение и мироглед.

В началния етап учениците получават първите си знания за историята на България, за началото на българската държава, за ролята на християнството за консолидацията на народа, за изграждането на рогната Църква, за създаването на нашата култура на основата на християнството. Разбирането на историческите събития и процеси от учениците може да се улесни чрез задълбочаването и разширяването на познанията им върху християнството. Темите, разработени в учебното помагало по БЕЛ, *Човекът и обществото* и *Час на класа* за интегриране на знанието за християнството, предвиждат то да допълни учебното съдържание, изяснявайки и разкривайки по-подробно християнските аспекти на националното и културното наследство, каква е ролята на езика, религията и традициите за съхраняването и развитието на българския народ.

АЛГОРИТЪМ ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ НА УРОЦИТЕ

В учебното помагало са включени 14 разработени урока. Те следват следния алгоритъм на представяне:

1. Тема на урока. Това е основната тема от знанието за християнството (християнски празник, събитие, личност на светец), която е залегнала в основата на урока. От темата се взима поводът, някакъв елемент, който се развива в хода на урока и се адаптира съобразно потребностите, интересите и възможностите на първокласниците.

2. Заглавие на урока. Включва наименование на урока, формулирано така, че да звучи достатъчно разбираемо за малките ученици. От друга страна, наименованията отговарят във възможно кратък и обобщен словесен изказ на съдържанието и педагогическото послание на урока.

3. Цел на урока. Маркират се главните цели на урока, върху които са конструирани и учебно-познавателните задачи.

4. Времетраене. Показва за колко учебни часа е предвиден разработения урок. Само първият урок от учебното помагало е предвиден за два учебни часа, всички останали – за един.

5. Връзка с учебното съдържание. Посочва се връзката на съответния урок с учебната програма по БЕЛ, Околен свят и Час на класа. Отбелязва се кои знания, залегнали в учебната програма за 2 клас, се разширяват и допълват със знанията за християнството. Посочват се междупредметните връзки с други учебни дисциплини във втори клас.

6. Поведенчески модел, който се представя в урока. Моделът е резултат от анализ и оценка на дадена житейска ситуация, направени от самите ученици в хода на учебното занятие. Следването на положителния поведенчески модел е лично свободно решение на всеки ученик.

7. Сведения за учителя. Предоставя се допълнителна информация върху съдържателната проблематика на урока, която би ориентирала по-добре учителя в разработваната тема и ще го подпомогне в процеса на преподаване. В тази връзка към помагалото е добавено приложение, в което са включени текстове, основно жития на светиите, както и библиография, които да дадат на учителя допълнителни сведения.

8. Презентация. Дава кратки указания на учителя, свързани с мултимедийната презентация към урока. В слайдовете на всяка презентация е вграден текстът към него, разработен в урока.

Разработката на занятията съдържа ход на урока и кратки указания за учителите.

Учителите, които нямат възможност или не желаят да използват мултимедийната презентация, могат да следват хода на урока, представен в помагалото.

9. Ход на урока. Представя развитието на урока, задачите, формулирани в него, както и въпросите към учениците. Има кратки указания, предназначени за учителите.

БЕЛЕЖКИ

1. Повече за Иисус Христос като Учител Вж.: **Спирова**, Полина. Христос като учител: Срещата с жената хананейка (<http://dveri.bg/wp>) и Иисус Христос като мисионер: беседата със самарянката (<http://dveri.bg/9y>).

2. **Стефанова**, М. Дидактическото общуване. С., 1999.

3. Повече вж. в **Стефанова**, М. Педагогическата иновация. С., 2005.

4. Учебната задача, разбрана като моделирана проблемна ситуация в обучението.

5. Използването на цифровите технологии в образованието е част от

процеса на модернизиране на образователната система у нас. Внедряването на новите технологии в училище е съществен елемент от Европейската образователна политика. Този подход е заложен в приетия от Европейската комисия специален документ „eLearning Action Plan1“, европейската Работна програма „Образование и обучение 2010“ и в българската Национална програма за въвеждане на информационни и комуникационни технологии в училище (<http://internet.mon.bg/ikt/>). Във всички посочени документи се акцентира върху потребността от повишаване качеството на образованието чрез въвеждане на иновационни образователни технологии и методи в учебния процес, използващи активно компютри, мултимедия и други технологични средства за обучение.

6. За сценария на урока Вж.: http://www.portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1192709612&archive=1196815207&start_from=&ucat=&

7. Според Г. Кирмайер при използването на интерактивни мултимедийни технологии в процеса на обучение делът на усвоения материал достига 75 % . Вж.: <http://markx.narod.ru/sch/mmedia.htm>

8. Държавни образователни изисквания. Приложение № 1 към чл. 4, т. 1. (http://www.minedu.government.bg/top_menu/general/doi/)

9. Изследване на Отворено общество – <http://www.osf.bg/?cy=10&lang=1&program=6&action=5>

10. ДООИ за културно-образователна област Обществени науки и гражданско образование
нологични средства за обучение.

► **Тема на урока:** Календар

► **Заглавие:** Празничен календар на ученика

► **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с дните от седмицата и месеците в годишния календар. Да разберат значението на делничните и празничните дни. Да се ориентират в подредбата на месеците в календара, на различните празници в него – национален, официални, училищни, църковни, лични. Чрез създаването на личен календар учениците участват в подредбата на празниците в него и по-лесно запомнят датите и тяхното място в общия календар. Урокът задава и маркира всички празници с акцент върху християнските, с които учениците ще се запознаят през тази учебна година.

► **Времетраене:**

2 учебни часа. Урокът може да се раздели на две части на мястото, посочено от авторите, или в избран от учителя момент според възможностите на конкретните ученици.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по *Околна свят* (Ядро 2 ЧО: *Човекът и неговата среда*, Ядро 3 ЧО: *Национално и културно наследство*, Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава*). Учениците следва да разпознават и определят във времето официални и битови празници в България, да познават празниците и обичаите на различните етнически общности. В програмата по *Роден край* е включено изработване и попълване на календар на празниците.

► **Поведенчески модел.**

Урокът развива идеята за ценността на труда, за призванието на човека да работи и твори. Безделието отделя човека от общността, а в по-широк план и от обществото. Трудът носи удовлетворение и човек може пълноценно да се

радва на почивката и празника. Празникът се осмисля чрез положените усилия за неговото организиране и провеждане. Посочва се също така ценността на семейството. Празниците са повод за общуване между хората – роднини и приятели, възможност за съвместно преживяване на важни за тях събития от обществен, църковен и личен характер. Празниците се представят като възможност за сплотяване на семейството, осигуряват връзка между поколенията и между хората.

► **Сведения за учителя.**

Урокът дава допълнителни сведения за календара на българите, като се посочват църковни празници, свързани с честване на имени дни и други семейни празници. Тези знания разширяват кръгозора на учениците, ориентирайки ги в произхода на конкретния празник и мястото му в годишния календар. Акцентира се, че част от църковните празници са свързани с живота и мировгледа на всяко семейство и празнуването им е въпрос на личен избор.

► **Презентация.**

Съдържа 17 слайда. В презентацията е включена таблица на празниците в България, които учениците следва да попълнят в календарите от работните си листове.

► **Необходими материали.**

5 бели листа, на които са написани делничните дни от понеделник до петък, и два цветни листа, на които са изписани почивните дни – събота и неделя.

► **ХОД НА УРОКА.**

Днес с вас ще подновим нашите занимания, свързани с християнските празници. Както знаете, празниците са част от нашия календар. Ще направим празничен календар. По него ще се ориентираме за празниците през цялата година.

Готови сте, нали, за първата задача. В нейното решение ще участват седем доброволци, седем ученици. Всички останали ще дадем оценка, след като те приключат.

Учителят дава на седем ученици по един от листовете, сгънати така, че да не виждат какво пише на тях. Седмината се отделят от класа, за да изпълнят задачата си.

Задача към седемте ученици, която се поставя пред всички: Прочетете надписите на листовете и според написаното на тях се подредете в редица така, както смятате, че е необходимо. Когато сте готови с подредбата, покажете на класа надписите на листовете, които гържите, така че да ги видят всички.

Задача за класа: Преценете дали подредбата на вашите съученици представя точното решение на задачата.

Виждате, че едни от учениците гържат бели, а други ученици гържат цветни (в зависимост от цвета, избран от учителя) листове.

? **Въпрос:** Защо според вас едните листове са бели, а другите цветни (изговаря се съответният цвят)?

Учителят обобщава отговорите на учениците:

Да, на белите листове са изписани работните дни. За вас, като ученици, те са учебни дни. Дните, изписани на цветните листове, са неработни или неучебни, почивни. Наричат се още уикенд на английски език, което означава край на седмицата.

Дните, изписани от вашите съученици на белите листове, се наричат още ДЕЛНИЦИ, а на цветните листове – празници.

? **Въпрос:** Защо работните дни са наречени ДЕЛници?

Оставя се време на учениците да отговорят.

В тези дни едни учат, други работят. Всички се тружат

през тези дни. В тях ние, хората, вършим своите ДЕЛА. Затова те са наречени делници.

А как се казва денят, в който си почиваме, не вършим дела?

НЕ вършим ДЕЛА.

Да, този ден е наречен неделя, защото той не е посветен на делата, а на почивката от тях.

А чували ли сте гумата безделник? С какво ли се занимава БЕЗделникът?

Да, това е човек, който няма дела, не се труди в делниците.

Извод: Празникът е почивка за този, който се труди. Почивните дни в края на седмицата са празнични за хората, които работят или учат. Те извършват различни полезни дела. В края на седмицата заслужават да си починат, за да съберат нови сили.

Сега всеки наум ще си каже дали безделникът заслужава почивка.

? **Въпрос:** Какво правим през празничните дни ние и всички останали хора, които са работили и учили през делничните дни?

Учителят обобщава и допълва отговорите на учениците:

- Спомняме си за събитието, което празнуваме – рожден ден, имен ден и т.н.
- Общуваме с близките си – гости, роднини, приятели. Играем заедно.
- Почиваме си, събираме сили.

Първият учебен час може да завърши готук.

Досега говорихме за дните от седмицата, а сега ще поговорим за един по-голям календар, в който има дванадесет листа. Затова сега ще са ми необходими повече доброволци. Колко според вас? (Учителката показва листовите.)

Да, ще ми трябват 12 доброволци от вас.

12 ученици получават по един сгънат лист (на гаден месец) от стенен календар.

Задача към 12-те ученици: Подрежете се според месеца, който всеки един от вас гържи, така че да направите календара на една година.

Задача към класа: Преценете дали съучениците ви са се подредили както е необходимо.

Ето, сега ние с вас направихме календара на една цяла година. Но вижте нещо интересно. Почти във всеки месец има гати, оцветени с различен цвят (както са събота и неделя). Забелязвате, че оцветени гати има и в работните дни на седмицата? Тези дни са почивни, както уикендите. Особено то е, че са посветени на празници.

? **Въпрос:** Според вас защо на нас, хората, които живеем в България, е необходимо да отбелязваме точно определени празнични дни?

Да, отдаваме почит на хора и събития с важно значение за живота ни. Тези дни са празнични.

? **Въпрос:** Според вас в другите гържави хората имат ли си празници?

Задача: Да поговорим накратко за видовете празници у нас. Разговорът ще бъде интересен и вълнуващ. Ще използваме помощна таблица. След малко ще я видите. Като обсъдим накратко гаден вид празник в таблицата, вие ще отбележете с един от знаците, показани в долния край на работните листове, неговото място в календара. Ето таблицата:

Видове празници	Дата	Кратко описание
Национален празник	Трети март	С него се отбелязва важно събитие от историята на България. Това е освобождението от османска власт. Има значение за цялата нация, затова е национален празник.
Официални празници	22 септември 25 декември 1 януари Този празник е на различна дата всяка година. (Учителят проверява предварително на коя дата ще се падне в съответната учебна година.) 6 май	Важат за всички български граждани. Дните на официалните празници са неработни и неучебни. Затова тези празници са официални. Ден на независимостта на България Рождество Христово – Коледа Нова година Великден Гергьовден, Ден на българската армия
Училищни празници	15 септември 1 ноември 24 май	Празници на учителите и учениците. Училищните празници са три. Вие ги знаете. Затова тази част на таблицата е празна. Сега вие ще казвате, а аз ще попълвам.
Църковни празници		Църковните празници у нас изразяват нашите традиции и обичаи. Някои църковни празници са официални. Има и църковни празници, които всеки човек избира дали да почита.

Църковни празници	<p>19 октомври</p> <p>8 ноември</p> <p>21 ноември</p> <p>25 декември</p> <p>17 януари</p> <p>През февруари – зависи от датата на Великден през съответната година</p> <p>През февруари – зависи от датата на Великден</p> <p>25 март</p> <p>През април (макар и рядко, се пада и в първите дни на май) – зависи от датата на Великден</p> <p>Всяка година е на различна дата, но винаги през пролетта</p>	<p>Сега ще отразим в календара някои от най-известните църковни празници. По-нататък постепенно всеки от вас ще си допълва другите църковни празници.</p> <p>Денят на св. Йоан Рилски</p> <p>Архангеловден</p> <p>Въведение Богородично</p> <p>Рождество Христово</p> <p>Антоновден</p> <p>Сирни заговезни</p> <p>Тодоровден</p> <p>Благовещение</p> <p>Лазаровден</p> <p>Възкресение Христово (Великден)</p>
Лични празници		<p>Тази част от таблицата не е попълнена. Досещате се защо – всеки от вас има свой личен празник. Задачата сега: всеки да отбележи датата и да означи с дума своя личен празник. Може някои от вас да имат два лични празника – рожден ден и имен ден.</p>

Последната задача за днес: Озаглавете, дайте име на календара, на който отбелязахме нашите празници през годината.

► **Тема на урока:** Рилският манастир

► **Заглавие:** Съкровището на Рилския манастир

► **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с архитектурата, историята, културното и духовното наследство на най-големия манастир у нас. Получават примери за материално и духовно богатство, за приликите и разликите между тях. Второкласниците ще разберат, че духовните богатства имат по-голяма стойност в историята на един на народ, както и в живота на отделния човек. Учениците се запознават с една от функциите на манастира – да съхранява и увеличава духовното богатство на нашия народ.

► **Времетраене:**

1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по *Околен свят – Ядро 2 ЧО: Човекът и неговата среда, Ядро 3 ЧО: Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО) : Аз съм гражданин на моята държава*. Учениците се запознават с историческите и обществените забележителности на своята държава, със свята личност от националната история, развива се тяхното познание за национална идентичност. Урокът създава междупредметни връзки с учебния материал по *Български език* и по *Изобразително изкуство*.

► **Поведенчески модел.**

Урокът поставя като приоритет развитието на духовните и нравствените качества на личността пред придобиването на материални богатства. Отделният човек, постигнал морална извисеност и святост, е най-голямото съкровище за един народ. Неговият пример преминава през вековете и значението на делото му не се губи през годините. Около

подобна личност се събират и групи хора, които създават общност от творци на духовни и културни съкровища, неза-сегнати от времето.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

Урокът е съставен във вид на игра, при която учениците преминават през най-известните забележителности на Рилския манастир. Така те се запознават с архитектурата, историята, атмосферата, функциите и настоящето на най-голямата обител в България. В презентацията участие има и сегашният игумен на Рилския манастир – Агрианополският епископ Евлогий. Така учениците могат да видят и чуят гласа на един от обитателите на манастира, който се обръща лично към тях.

► **Презентация.**

Съдържа 25 слайда, които представят чрез снимки главните забележителности на Рилския манастир, някои от които остават скрити за посетителите. В този урок значителна част от информацията и въздействието се дължи на снимковия материал, използван в презентацията. Той дава представа за богатството и красотата на архитектурата, църковното изкуство, културното наследство, които превръщат Рилския манастир в съкровищница. В презентацията е включен и кратък видеоклип с игумена на манастира.

► **ХОД НА УРОКА**

Днешният урок няма да е обикновен, защото днес вие няма да сте ученици, а търсачи на съкровище и изследователи. Предстои ви не учене, а мисия в най-големия манастир на България.

? **Въпрос:** И това е...?

Да, Рилският манастир.

Задачата ви няма да е лесна, защото ще трябва да търсите

съкровище в огромен манастирски комплекс. (В презентацията: Описание на обекта: Рилският манастир се простира на площ от 8800 кв.м (което е почти колкото 2 футболни игрища), от които 5 500 кв.м застроена площ. На територията на манастира има 5 църкви, 4 параклиса и 400 помещения, които са: стаи за монасите и гостите на манастира, кухни, трапезарии, складове, канцеларии, библиотека, музей и т.н. В миналото имало дори малък затвор за нарушителите на реда. Манастирът е обграден от крепостни стени, високи 24 метра. (което е колкото 9-етажен блок). Той съществува вече 11 века, или 1100 години. Основан е през X в. - Спомняте ли си кой е основателят на Рилския манастир?

След всеки въпрос учителят дава възможност на учениците да отговорят и накрая той обобщава.

Да, това е св. Йоан Рилски, наречен още Чудотворец.

– Защо хората са го нарекли Чудотворец?

Да, защото с помощта на Бог правел чудеса и помагал на страдащите.

– Как още наричахме св. Йоан Рилски заради обещанието му да помага на българите?

Да, закрилник на България. Той създаде този манастир и в него живеят монасите, които пазят и изпълняват неговите завети: монасите да са добри, да помагат на хората, да са пример за разбирателство. Монасите освен това са пазители на съкровището на манастира.

– Какво според вас представлява едно съкровище? Дайте примери.

Да, съкровището може да е злато, скъпоценни камъни, ценни вещи, дори ценните книги са съкровище.

– Какво друго може да бъде съкровище?

Съкровище може да са добрите съвети, умните мисли, го-

брите хора и приятелите. Това са духовните съкровища. Те не се развалят с времето, не се изхабяват, не могат да бъдат откраднати, за разлика от материалните съкровища.

– Кои мислите, че са пазителите на съкровището на Рилския манастир?

Това са монасите, които живеят в манастира. Техният ръководител е игуменът. Тези пазители на съкровището са необикновени. Те го пазят, но не го крият, а помагат на хората да го намерят. Те ще помагат и на нас. Монасите са преди всичко пазители на духовните съкровища в манастира, но охраняват и материалните ценности.

– От какво се нуждае един търсач на съкровища?

Да, първо – от карта на обекта, второ – от указания, трето от описание на съкровището. Вие ще бъдете снабдени и с трите неща. Имате ги в работния си лист.

Проблемът е, че описанието на съкровището е кодирано, то е във вид на загадка, която вие ще трябва да отгатвате, докато изследвате манастира по картата, която имате.

Описание на съкровището (записано е на работния лист):

То е там от създаването на манастира. То защитава манастира от нашественици и врагове. Мнозина завоеватели са пожелавали да го отнесат в земите си и са успявали, но съкровището отново се е връщало в манастира.

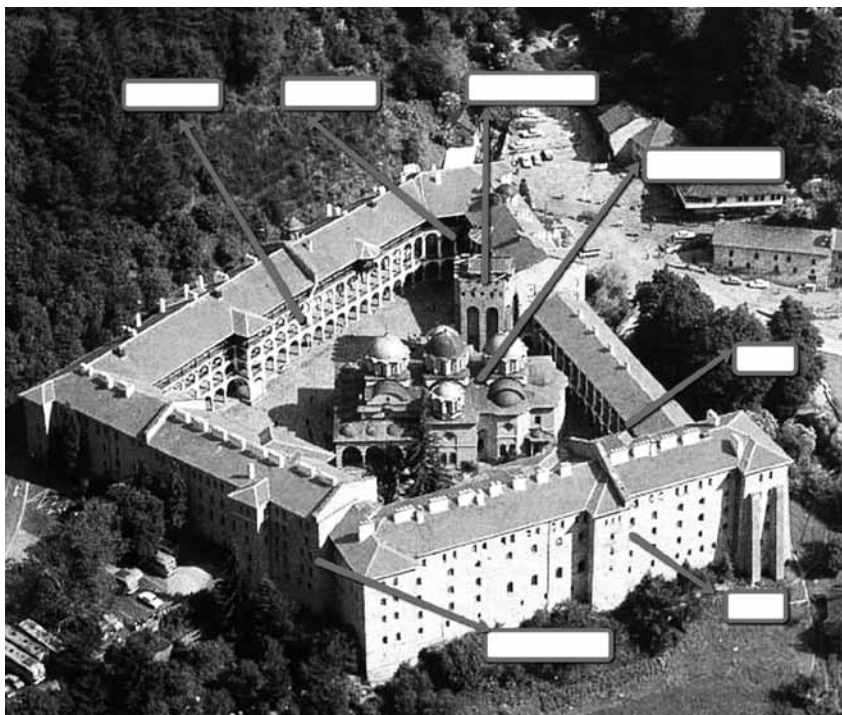
Притежава непобедима духовна сила и мощ, с която да помага на хората, но не си служи с оръжия и не участва в битки.

То няма цена, безценно е, но всеки има достъп до него и може дори да го докосне.

То е красиво, но не всеки вижда красотата му. Намира се сред злато, но самото то не блести. Вие няма да го чуете, но то чува всяка ваша мисъл и молитва.

Ето и **картата на манастира**, на която са отбелязани

местата, където ще търсим съкровището, описано в указанията. Трябва да го различим от другите съкровища, скрити в големия манастирски комплекс. Тази карта ни е дадена от монасите, които пазят съкровищата в манастира, но и разказват за тях:

Учениците се запознават със забележителностите на манастира чрез презентацията в дадения по-долу ред. След представянето на всяка забележителност учениците проверяват в описанието дали разгледаният обект не е съкровището.

- **Крепостните стени.** Рилският манастир е обграден от високи крепостни стени, които са го предпазвали от нашественици, искащи да откраднат неговите съкровища. Каменните крепостни стени са високи 24 метра, горе-долу колкото 9-етажен блок. Манастирът има само два входа с дебели и обковани с желязо врати, които, щом се затворят, правят двора напълно недостъпен отвън. А светата обител става непревземаема крепост.

– Дали пък тези крепостни стени и красиви врати не са съкровището на манастира? Да проверим в описанието му.

– Не, не са те. Да видим следващия обект, показан ни на картата.

- **Хрельовата кула.** Това е пететажна жилищна кула, която е част от отбранителните съоръжения на манастира, използвана в миналото при нападения от разбойници. При опасност от завземане на манастира монасите се спасявали в кулата и оттам се отбранявали. Тя била използвана и като скривалище за манастирските ценности по време на нападения. Качването по етажите ставало по гървена стълба, която сега е неподвижна, но в миналото се е прибирала, за да пречи на враговете да влизат в съоръжението. На петия етаж на кулата е построен малък храм с прекрасни стенописи. Сега кулата е част от забележителностите на манастира.

Дали пък тази кула не е съкровището на манастира? Да проверим какво ни казва описанието.

– Не, не е това.

Следващият обект, посочен на нашата карта, е...

- **Музеят.** Да, музеят на манастира е истинска съкровищница, събрала около 35 000 експоната, включително уникалния Кръст на Рафаил, създаден от цяло парче дърво и наречен на своя автор. С помощта на малки ножове и увеличителни стъкла монахът е изваял в кръста 650 малки фигурки. Майсторът работил 12 години над този кръст, ден и нощ, и след като го завършил, загубил зрението си заради тежката работа по него. В манастирския музей има изложени безценни монети, съдове, скъпи богослужебни грехи, икони със златни и сребърни обкови.

Има още една специална музейна сбирка от безценни накити,

украшения, скъпоценности, гарявани на манастира от благородни хора, които се сдобивали с дете или се излекували от болест с помощта и молитвите на св. Йоан Рилски. Тези съкровища са също от злато, сребро, украсени със скъпоценни и полускъпоценни камъни.

– Но дали те отговарят на описанието на съкровището, което ние търсим?

– Не, то не е в музея, макар там да има много безценни съкровища. Да продължим към следващия обект от нашата карта.

- **Библиотеката на манастира** е друга скрита съкровищница, за която малко хора, идващи в св. обител, знаят. Библиотеката се намира на втория етаж на манастирската сграда. Състои се от читалня и осем хранилища за книги. В нея има над 20 000 книги, от тях 250 са ценни ръкописни книги. Някои от книгите са писани в манастира, други са купени и донесени, за да бъдат четени от монасите и от поклонниците, които идват в него. Книгите в тази библиотека са много ценни и не е разрешено да се изнасят навън. За да се четат и разглеждат, се иска специално разрешение.

– Да проверим какво казва описанието на нашето съкровище, дали пък то не е в библиотеката?

– Да, не е това, ще трябва да продължим по-нататък по картата. Сега трябва да проучим килиите, тоест стаите, в които живеят монасите.

- **Килиите.** Тъй като това е най-големият манастир у нас, в миналото в него са живели много монаси. Затова в Рилския манастир днес има близо сто и десет монашески стаи, които се наричат килии. Всяка се състои от малко преггверие, кухня с огнище и стая за спане и работа. Те са разположени зад чардаците, гледащи към двора.

– Мислите ли, че там може да е търсеното съкровище?

– Егва ли. Но освен килиите в манастира има други много интересни стаи, наречени гостни стаи.

6 Гостни стаи – те са над тридесет на брой. Имат красиви килими и гърворезбовани тавани, някои са украсени със стенописи. За единадесет от тях е известно, че са направени от жителите на някои български селища и в тях са отсядали поклонници от тези места. Затова те се наричат: Чирпанска, Кюстендилска, Габровска, Софийска, Пиротска и т.н. гостни стаи.

Днес са възстановени и могат да се видят **Чирпанската или още наречената Вазова стая**, защото в нея е отсядал големият български писател Иван Вазов и е написал там някои от своите творби. **Коприщенска**, най-богато обзаведената и красива стая, и **Кюстендилската**, в която днес са изложени килими, съдове, различни предмети и дори облекла от онова време.

– Дали пък тези прекрасни стаи не са съкровището на Рилския манастир?

– Не, и те не отговарят на описанието.

- **Църквата.** Нека да погледнем последния обект от нашата карта. Това е църквата на манастира, посветена на празника Рождество Богородично. Целият иконостас на храма е позлатен и блести ослепително. В този храм на празника на манастира се събират хиляди поклонници от цяла България и дори от чужбина.

– Дали съкровището не е в този златен иконостас?

– Вижте, там е изуменът на манастира, който ни прави знак да се приближим.

Изуменът: Поздравления, вие стигнахте до съкровището на Рилския манастир. То е тук, в манастирския храм. Това е нашият основател св. Йоан Рилски.

Мощите на св. Йоан Рилски се съхраняват в храма на манастира пред самия златен олтар. Както св. Йоан е бил Чудотворец, така и неговите мощи са чудотворни и помагат на всеки, който търси помощ с вяра. Много пъти манастирът е бил нападан, за да бъдат откраднати именно мощите, а не другите богатства на манастира. Владетели от други страни са ги отнасяли в родината си, за да получат духовната закрила и чудотворство на св. Йоан Рилски за себе си и за своите страни. Но светецът обещал, че ще е закрилник на България и неговите мощи винаги са били връщани обратно в основания от него манастир. Те са тук и до днес.

Днес хиляди хора идват в манастира, за да търсят помощ от св. Йоан Рилски. Дори днес, почти 11 века след смъртта му, той чува нашите молитви и ни помага.

– Нека да проверим все пак какво казва указанието на съкровището, дали то съвпада с намереното от нас.

– Да, поздравление, успяхме да открием най-голямото съкровище на Рилския манастир – това е неговият основател св. Йоан Рилски. В манастира наистина има много материални и духовни съкровища, но най-ценното от всички е самият св. Йоан Рилски Чудотворец, който и сега продължава да е закрилник на България.

Задача: Нарисувайте в работния си лист кое от съкровищата в Рилския манастир, които разгледахме днес, ви направи най-силно впечатление. Разкажете за него у дома.

► **Тема на урока:** Денят на народните будители

► **Заглавие:** Кои сме ние

► **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с празника на народните будители и с личността на един от будителите – св. Паусий Хилендарски. Да разберат значението на този празник и връзката му с нашето съвремие. Да осъзнаят ролята на учителите като будители, призвани да подготвят бъдещите граждани на страната. Учениците да разберат, че всеки един от тях е представител на своята страна и би следвало да я представя достойно. Образованието – познаването на историята, езика, литературата, начинът на изразяване и т.н. – възпитанието и поведението изграждат образа на българина пред нашите сънародници и пред другите народи.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът има връзка с учебната програма по *Околен свят* – Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава*, Ядро 1 (ГО): *Аз и моят свят*, Ядро 1: *Роден край*. Стандарт 1 (ЧО): *ученикът да познава значението на семейството и рода, родното селище*. Също така – Ядро 2 ЧО: *Човекът и неговата среда*, Ядро 3 ЧО: *Национално и културно наследство*, Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава* – ученикът разпознава и определя във времето официални и битови празници в България.

Учебното съдържание на урока е свързано и с учебната програма по *Български език* – Ядро 1: *Социокултурни компетентности*. Стандарт 3: *Ученикът открива основни белези на своята национална идентичност в изучавани литературни произведения*. Урокът развива и умения за устно общуване, залегнали в учебната програма по *Български език* – Ядро 3:

Социокултурна и езикова компетентност: устно общуване.
Стандарт 3: Ученикът заема своето място в диалог. Ученикът участва в диалог, като разбира мястото си в него.
Стандарт 2: Ученикът се отнася с уважение към мнението на другите. Ученикът умее да уважава различното от неговото мнение. Умее да се отнася толерантно към участниците в диалога с друг етнически произход. Може да изкаже мнението си, без да го налага на останалите участници в общуването.

► **Поведенчески модел.**

Урокът извежда като ценност познаването на родния език и история като част от националната идентичност. В същото време се посочва, че съхраняването на тази идентичност е едно от условията за равноправно общуване в глобалния свят в съжителство с другите народи по света.

Урокът разкрива учителя като съвременен народен будител. Тази професия заслужава уважението на обществото заради важната си роля в образованието на бъдещите български граждани.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

В центъра на урока е поставена личността на св. Паисий Хилендарски като един от народните будители. Неговата книга „История славянобългарска“ поставя началото на Българското възраждане. През 1962 г. той е канонизиран за светец от Българската православна църква.

► **Презентация.**

Съдържа 16 слайда. В презентацията са включени изображения, които онагледяват урока и обогатяват знанията на учениците.

► **ХОД НА УРОКА.**

Днешният урок е посветен на един училищен празник, който

обаче е важен за цяла България. Знаете ли за кой празник става дума?

Ще ви подскажа още малко: той се отбелязва на 1 ноември...

Това е Денят на народните будители.

? **Въпрос:** Как мислите, с какво са се занимавали тези народни будители?

Оставя се време учениците да гадат своите отговори.

Да, трудно е да си представим с какво точно са се занимавали те.

В днешния урок ще научим точно това: с какво точно са се занимавали народните будители и защо са наречени така. Урокът ни обаче ще започне с история, която се случила с един ученик като вас, който се казвал Иван. Родителите на Иван го изпратили на международен летен лагер. Там той бил заедно с деца от други държави – с Мари от Франция, Джон от Англия, Петро от Сърбия и т.н. Всяка вечер учениците представяли пред приятелите си от другите страни своята родина. Иван трябвало да представи България. Той много се затруднил. За кое от всички богатства и исторически събития да разкаже – за красивата природа, за добрите нрави на хората, за какво ли още не?...

А знаете ли, че в миналото на нашия народ, по време на турското робство българите не познавали своята история. Не се чувствали горди от това, че са българи. Не знаели нищо за миналото на народа си. Дори се срамували, че са българи, нямали свои училища и учили гръцки език, за да ги приемат за по-учени.

Но се появил един човек, който променил това...

Той се казвал Паусий.

Бил българин. Бил монах. Живеел в манастир на Света гора. Манастирът се казвал Хилендар. Затова и Паусий го наричали Хилендарски.

В манастира имало хиляди книги, някои от тях много стари. Паусий прочел и изучил повечето. От тях разбрал, че:

- българите са древен народ
- имали голяма и силна държава с могъщи царе
- създали са славянската писменост и литература
- писали са книги
- имали са много светци, герои на вярата като св. Йоан Рилски, които са били почитани и от другите народи.

Тогава Паусий решил да напише историята на българите, за да им припомни тяхното славно минало. Той искал да сподели със сънародниците си това, което открил, а именно, че в миналото българите се гордеели със своя произход, с това, че са българи.

Паусий започнал своята книга с думите: „Българино, знай своя род и език!“.

? **Въпрос:** Какво според вас означават тези думи?

Оставя се време учениците да гадат своите отговори. Може учителят да ги запише на дъската. След това обобщава:

- Да, Паусий ни призовава да познаваме историята на нашия български народ,
- да познаваме историята на нашия род и семейство,
- да познаваме забележителностите на родния край и забележителностите на нашата родина,
- да знаем езика си, да пишем и четем на него; да познаваме книгите, написани на него,
- когато отидем някъде, да можем да представим нашата страна пред другите хора, за да станат и те наши приятели.

Книгата на Паусий Хилендарски достигнала до хиляди бъл-

гари, които с изненада и радост разбрали, че са имали велики владели и християнски просветители. Дотогава сякаш целият народ спял, живеел като насън. И се събудил, пробудил. Затова свети Паусий Хиленгарски е един от будителите на народа ни. Той събудил народа от съня на незнанието и му дал знание за българската история, за това кои са българите.

В знак на уважение към личността и делото му днес образът на св. Паусий е върху банкнотата от 2 лв.

? Въпрос: Дали днес в България има народни будители? (Пауза.) Дали има хора, които разказват за историята на народа ни, които ни дават знание, учат ни как да сме достойни българи, които полагат усилия да ни направят по-образовани, по-възпитани... Ако има такива хора, то това ще са днешните народни будители... Вие познавате ли такива хора?

Да, това са днешните учители, които подготвят своите ученици да са знаещи българи, горди със своя произход, но и подготвени да живеят достойно в съвременния свят. Затова Денят на народните будители се отбелязва, на първо място, като училищен празник, но той се почита от целия народ, който уважава и цени своите просветители и будители – учителите.

Нека сега се върнем към историята с второкласника Иван, който трябвало да представи България пред учениците от другите страни. Да го подкрепим, като му дадем различни идеи. Това можете да направите, като решите задача 1. от работния лист.

Предлагам ви да работите в три групи. Обсъдете помежду си в групата как ще представите родината си – с картинки и гуми. След това попълнете работния лист. Изберете си говорител на групата, който да представи пред класа вашето решение на задачата.

Всеки един от нас е представител на нашата родина. Ние с

нашите знания, поведение, възпитание представяме България пред другите хора. Така чужденците разбират какви са българите.

? **Въпрос:** Какви сме ние, българите, които представяме достойно нашата родина?

Учителят записва решенията на гръската. След това прави обобщение, като допълва отговорите на учениците:

А) образовани:

- четем, пишем и говорим правилно на български
- знаем чужди езици
- познаваме историята на родината си и нейните забележителности
- познаваме вярата на своите предци;

Б) възпитани:

- уважаваме хората
- гържим се прилично
- спазваме правилата за общуване.

А сега остава да решите последната задача от работния лист – да попълните специалната карта, наречена „Карта за самоличност“. Подобни карти попълват участниците в международни срещи и лагери. С нея всеки описва себе си като представител на гръжавата, от която идва.

► **Тема на урока:** Архангеловген

► **Заглавие:** Силата на доброто

► **Цел на урока:**

Учениците да научат за един от известните християнски празници – Архангеловген. Да разберат, че доброто отношение и сътрудничеството улесняват общуването между хората, приятелството. Работата в екип води до създаване на творческа и приятна атмосфера в училище, което е от полза за учениците.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по *Български език* – Ядро 1: *Социокултурни компетентности*. Стандарт 1: *Ученикът разбира основната етическа опозиция добро – зло и я обяснява в конкретни сюжетни ситуации*. Стандарт 4: *Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи*.

Учебното съдържание е във връзка и с учебната програма по предмета *Околен свят* – Ядро 2 ЧО: *Човекът и неговата среда*, Ядро 3 ЧО: *Национално и културно наследство*, Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава. Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България*.

► **Поведенчески модел.**

Както е посочено и в заглавието, урокът разкрива и онагледява силата на доброто. Извежда се миротворчеството като положително качество. На учениците се посочва, че следва да търсят решения на проблемни ситуации не чрез насилие, а чрез сътрудничество, договаряне и диалог. Подчертава се, че класът е общност, в която всички имат равни права, и всеки следва да се старее тази общ-

ност да действа в съгласие. Приятелството се описва като ценност, която изисква усилия и жертвоготовност.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

Урокът разкрива произхода на празника Архангеловден, като дава кратки сведения за почитането на ангелите в християнството. Учебното съдържание се ограничава в символката, външната страна на изобразяването на ангелите в православните икони. На преден план е изведено етичeskото противопоставяне добро – зло и ангелите са описани като носители на доброто, сътрудничеството и миротворството. По-голямо внимание е обърнато на поведенческите модели, свързани с взаимоотношенията на учениците в класа.

► **Презентация.**

Съдържа 15 слайда. В презентацията са включени няколко иконографски типа на ангели, които илюстрират урока. Представени са различни иконописни школи – византийска, българска, руска, сръбска.

► **ХОД НА УРОКА.**

Днес ще поговорим за един приближаващ празник – Архангеловден, деня на св. архангел Михаил. Хубав празник, но в един клас, подобен на нашия, този празник предизвикал спор. В класа учели две момчета, които празнували имените си дни тъкмо на този празник: единият се казвал Михаил, а другият – Ангел. Всеки от тях поканил съучениците си на имен ден у дома. И двамата искали да имат гости. Другите ученици трябвало да решат къде да отидат да празнуват. Нещата стигнали до там, че класът се разделил на две.

„Какъв празник ще е това? – помислила си учителката. – Трябва да решим проблема, преди да настъпи денят на св. архангел Михаил.“

Тя предложила на класа: „Днес ще имаме специален урок със специална задача в него. В този урок ще научим: кой е архангел Михаил, кои са ангелите и какво правят те. След това ще решите как да празнувате предстоящия празник. Съгласни ли сте?“. Учениците се съгласили. Нека и ние видим техния урок и ще разберем повече за този празник.

Думата ангел означава вестител. За тези необичайни вестители ни разказва Библията.

? **Въпрос:** С какво според вас се занимават вестителите?

– Да, те носят вести, съобщения. В случая с ангелите те носят на хората съобщенията, които Бог им изпраща. И за да става това бързо, ангелите могат да летят.

– Наричат ги **безпътни сили**, понеже техните тела не са като нашите и затова се придвижват много бързо, като мисъл. Те живеят близо до Бога и са много добри.

Вижте как са изобразени на иконите.

? **Въпрос:** На какво ви приличат?

Да, те са изобразени като воители, като войници. Те са невидимата армия на Бога, армия на доброто. В Библията пише, че техен военачалник е архангел Михаил. Думата архангел означава пръв между ангелите, техен началник. А името Михаил се превежда като „Кой е като Бога“.

С какво се занимава тази армия? С кого воюва? Това е армия от пазители, вие днес бихте казали телохранители, които предпазват хората от извършването на лоши дела и постъпки. Затова ангелите се наричат още **ангели пазители**.

Известни са също като **воители на мира**, защото те не участват в битки, а полагат усилия да спрат войните не само между народите, но и враждите и караниците между хората. Те са миротворци. Творят, създават мир между хората.

Както знаете, не е лесно да се съобряят каращи се, нали?

Иска се умение. Има един изпитан начин. Какъв ли е той?

Ще разберем от историята на едно момче на име Боби.

Боби бил най-силният в класа, винаги ходел сърдит и намръщен. Другите ученици се страхували от него и не искали да са му приятели. Сегял сам на чина. Всеки ден възниквали караници между него и съучениците му. През едно голямо междучасие всички излезли да играят навън, вътре останал само Боби. Един негов съученик влязъл да си вземе стотинките от раницата. Видял, че Боби търси нещо по пога.

– Какво търсиш? – попитало момчето.

– Левчето ми се търкулна някъде... – изръмжал сърдито, както обикновено, Боби.

Другото момче се уплашило и бързо излязло от стаята.

След малко вътре влязъл Ангел. И той попитал същото: „Какво търсиш?“.

Боби пак изръмжал, че си търси левчето.

Тогава Ангел му казал нещо, което променило настроението на Боби. Казал му нещо, което донесло мир не само между тях двамата, но и в класа.

(Тук разказът прекъсва.)

? Въпрос: Какво според вас е казал Ангел на Боби?

Вашата задача е: Да обсъдите ситуацията и да решите какво според вас е казал Ангел, което помогнало на Боби да се сприятели с него?

Работа в две (или три групи). Време за работа 5–6 мин.

След това всяка група излъчва говорител, който дава решението ѝ пред класа.

Обсъждат се накратко отговорите на групите.

А сега да видим как продължила историята:

– Чакай, ще ти помогна да си намериш левчето – казал Ангел.

Започнали да търсят гвамата и скоро Ангел видял монетата под радиатора на парното. Боби се зарадвал, усмихнал се.

– Благодаря ти за помощта, Ангеле. Много искам да си ми приятел.

После Ангел обяснил на съучениците си нещо, което научил от майка си: „Ако се отнасяш към някого добре, той ще ти отговори със същото“. И още: „Когато сме заедно и си помагаме, решаваме по-лесно трудностите“. Постепенно Ангел помогнал на Боби да се сприятели със съучениците си. Силното момче започнало да използва силата си, за да помага на съучениците, а не да ги плаши.

Това е чудният начин, по който и ангелите създават мир – чрез силата на доброто.

Да видим сега тази икона. На нея е изобразен *Събор на ангелите*.

? **Въпрос:** Какво според вас означава гумата събор?

Да, означава събрани заедно. Ангелите са в отбор, тоест те са заедно и това им дава още по-голяма сила.

Дори ги наричат армия, войнство. Защото действат заедно в защита на доброто. Не се карат и разделят, защото това не води до добро.

Да видим как са изобразени ангелите на иконите, като знаете, че ангелите са невидими, безплътни. Разгледайте иконата. Какво означават тези подробности в изображенията на ангелите? Запишете това в Задача 1 на работния лист.

– **Ореол.** Ангелите са изобразени с ореоли.

? **Въпрос:** Кои още се изобразяват на иконите по този начин?

– Да, светците.

? **Въпрос:** Защо светците са изобразени така? Какво означава ореолът?

– Да, те са толкова добри, че чак светят от доброта. Затова и ангелите се изобразяват с ореоли, заради своята доброта.

– **Крила.** Ангелите се рисуват с крила. Така художниците показват, че те се движат много бързо, летят.

– **Меч или копие.**

? **Въпрос:** За какво служи мечът на ангелите? Той показва, че ангелите се борят със злото като истински воюни.

– **Щит** (госпехи). Ангелите се изобразяват с щитове, защото те защитават и пазят хората.

– **Свитък с текст.** Това е изображение на посланието, Божията вест, която носят на земята.

– **Ленти на главите.** Чрез тях художниците показват неизчерпаемите сили, които Бог дава на ангелите. Затова те никога не се плашат, нито се изморяват.

Хората изобразяват по този начин ангелите, защото те са воюни на мира, защитници на хората.

Ангелите са невидими. Не можем да ги видим, защото те нямат тяло. С тях се общува чрез молитва. Християните се молят на своя ангел пазител да ги защитава и пази.

Ангелите имат празник не само на 8 ноември (Архангелоген), но няколко пъти в годината. Тези дни напомнят на хората за ангелите, които са миротворци, сдобряват враждуващите и насърчават всички да се борят със злото.

? **Въпрос:** Какви казахме, че са ангелите, когато помагат на враждуващи? Нека решим ребуса в работния лист, задача 2.

Сега да се върнем към нашите герои от началото на урока – Ангел и Михаил, които заради именния си ден се скарали и

така класът се разделил.

Задача: Вече разбрахте кои са ангелите, с какво се занимават. Като знаете това, какво бихте предложили на спорещите момчета Ангел и Михаил, които носят имената на ангели, но съвсем не постъпват като тях?

? **Въпрос:** А вие как бихте посъветвали вашите връстници да намерят решение на проблема?

Така и нашите герои от разказа в началото, които носят имена на ангели – Ангел и Михаил, решили да са миротворци като ангелите. Затова се съгласили да празнуват имените си дни заедно, като съберат целия клас.

А сега да решим и последната задача в работния лист (може и за домашно). Опишете случка, в която сте решили проблем с помощта на приятел. Които желае, може да нарисува и картинка към своя разказ.

► **Тема на урока:** Въведение Богородично

► **Заглавие:** Денят на семейството

► **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с произхода на един от големите християнски празници – Въведение Богородично. Да разберат защо той се отбелязва у нас като Ден на християнското семейство и православната младеж. Учениците да разширят знанията си за семейството като общност със своите радости и грижи, в която всеки има роля. Да разберат, че животът в семейството носи радост, но и изисква грижи и усилия. Извежда се единството на семейството като добродетел. Децата носят щастие и пълнота в семейството.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по предмета *Околен свят* – Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава*, Ядро 1 (ГО): *Аз и моят свят*, Ядро 1: *Роден край*. Стандарт (ЧО): *Познава значението на семейството и рода, родното селище. Изброява членове на семейството, рода и семейните празници.*

Правят се междупредметни връзки и с учебния материал по *Български език и литература*.

► **Поведенчески модел.**

Урокът посочва ценността на семейството като най-погодяща среда за израстване и възпитаване на децата. Децата имат своите задължения в рамките на семейството, които изискват усилия и отговорност.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

Денят на християнското семейство се чества на 21 ноем-

ври, празника Въведение Богородично или Въвеждането на св. Богородица в храма. Историята за раждането и детството на св. Богородица не се съдържа в Библията. Тя е част от преданието на Църквата, записана в неканоничното Прото-евангелие на Яков (гл. 7:2-3).

През 1929 г. Св. Синод на БПЦ взема решение празникът Въведение на св. Богородица в храма да се отбелязва у нас като Ден на християнското семейство и православната младеж, като по този начин иска да се обърне внимание на важността на семейството като „домашна църква“ и място за възпитание на децата.

► **Презентация.**

Съдържа 15 слайда, които илюстрират урока. Включени са различни типове икони и стенописи, изобразяващи събитието Въведение Богородично. В слайд 2 е използвана и рисунката на Стоян Иванов, 12 г. От Смолян, получила първа награда на конкурса на Пловдивска митрополия в чест на Въведение Богородично през 2014 г.

► **ХОД НА УРОКА**

Днес ще поговорим за един специален ден, който ще отбележим скоро. Той е посветен на семейството. Дори така е наречен – Ден на семейството.

Вие вече сте второкласници и сте научили много неща. Затова...

? **Въпрос:** Можете ли да кажете кои са членовете на едно семейство?

В работните листове вие имате една задача: да нарисувате картина на щастливото семейство. Как според вас изглежда то? За работата по задачата имате 7 минути.

Нека да видим решенията на двама или трима от вас: как

изглежда щастливото семейство.

Добре се справихте с тази задача. А сега ще ви покажа иконата на едно друго семейство. То е на св. Йоаким и неговата жена св. Анна.

? **Въпрос:** По какво си приличат нарисуваните от вас семейства с това?

- Имат мъж и жена
- заедно са
- обичат се.

? **Въпрос:** А по какво се различава това семейство от нарисуваните от вас?

- Нямаат деца.

– Да, това семейство не било пълно. Йоаким и Анна нямали деца и това много ги натъжавало. Но те не губели надежда и се молели Бог да ги дари с дете. Чакали и се молели дълги години. Накрая Бог им изпратил дар: те станали родители на малката Мария – майката на Иисус Христос, св. Богородица. Раждането на Мария донесло много радост и пълнота в семейството на св. Йоаким и Анна.

Животът в семейството е свързан обаче не само с радост, но също с:

- Грижа и
- Усилие.

? **Въпрос:** За какво се грижат родителите в семейството?

? **Въпрос:** Добре, а за какво се грижат децата?

Да, децата също помагат на родителите в грижите по домакинството.

? **Въпрос:** Вие с какво помагате на родителите си в домакинството?

Нека двама по желание да разкажат.

Добре, щом вече помагате на родителите си, значи знаете, че грижата винаги изисква усилие. А какво ще стане, ако ни домързи, ако не искаме да положим усилие?

Сега ще ви разкажа една история, която се случила с Петя. Тя също била във втори клас и много искала да има домашен любимец. Родителите ѝ казали, че те по цял ден са на работа и тя ще трябва да се грижи за него. Петя се съгласила.

Когато купили кученце, продавачът казал, че всеки ден трябва да го извежда по три пъти на разходка и щом види, че кучето не е добре, да го заведе на ветеринарен лекар. Първата седмица Петя се радвала на домашния любимец и го разхождала редовно. После не ѝ се излизало толкова често навън, започнала да пропуска едната разходка, а понякога и втората. Един ден Петя забелязала, че кучето е болно. Тя и баща ѝ веднага го завели при ветеринаря. Той го прегледал и казал, че домашният им любимец е сериозно болен.

? Въпрос: Защо кученцето се е разболяло?

Извод: Грижата за всяко живо същество изисква постоянни усилия и отговорност.

? Въпрос: Нека един от вас, който има домашен любимец, разкаже какви усилия полага в грижите за него?

Грижата в семейството също изисква усилия. Родителите полагат много грижи и усилия да научат децата да живеят в семейството. На какво ги учат:

- Учат ги да спазват хигиена.

? Въпрос: Какво означава това? Дайте примери.

- Родителите учат децата да са възпитани, да са вежливи с останалите членове на семейството и рода, с другите хора.

? **Въпрос:** Дайте пример какво означава да си вежлив.

- Родителите учат децата да помагат в домакинството.

Вие вече разказахте как помагате на родителите в домакинството. Когато пораснете, и вие ще учите вашите деца на същото.

- Родителите водят децата на училище, помагат им да учат нови неща.

? **Въпрос:** Защо училището е важно?

Животът в семейството не е само задължение и усилие, но и радост.

? **Въпрос:** Кое носи радост в семейството?

Учителят записва на дъската отговорите на учениците. После прави обобщение:

– Да, най-щастливи са членовете на семейството, когато са всички заедно.

Дайте примери за нещата, които семейството прави заедно.

Добре, сега вече можем да пристъпим към втората задача в работния лист: Напишете в лъчите на слънцето пет неща, които правят семейството щастливо.

Наистина, семейството е много важно. Затова, както казахме, има специален Ден на християнското семейство. Това е денят, в който отбелязваме един християнски празник – Въвеждането на малката Мария, на св. Богородица, в храма. Вече говорихме за това колко били щастливи св. Йоаким и Анна, когато се родила малката Мария. Когато пораснала, те я завели в едно специално училище, което се намирало в Йерусалимския храм. Там Мария трябвало да се подготви за

бъдещата си особена мисия – да стане майка на Божия Син.

Денят, в който св. Йоаким и Анна завели Мария в храма, бил щастлив и празничен за тях и гъщеря им. Заедно с тях празнували и техни роднини. Малката Мария, водена от родителите и роднините си, изкачила сама многобройните стъпала на храма. Гореще, пред вратата, я очаквал най-главният от свещениците, наричали го първосвещеник, който я въвел в най-святото място на храма.

Това щастливо събитие – Въвеждането на св. Богородица в храма – празнуваме и ние днес. Тъй като заедно с Мария били и нейните родители, които я отгледали и възпитали, ние днес честваме този ден като Ден на семейството.

А сега да видим последната задача в работния лист. Виждате, че там има една кръстословица. Тя е направена във вид на стъпала – като онези, които малката Мария трябвало да изкачи, за да стигне до входа на храма. Като решите кръстословицата, ще разберете как се справяме с трудностите в училище и в семейството.

Извод: Затова нека полагаме усилия да сме заедно – в семейството си и в училище, за да бъдем силни и щастливи.

- ▶ **Тема на урока:** Рождество Христово
- ▶ **Заглавие:** В очакване на празника
- ▶ **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с историята на Христовото Рождество, като се обърне внимание на ролята на всички участници в събитието. Да се запознаят с православната икона за празника. Да разберат, че раждането на Христос се е случило в точно определен момент от човешката история. Децата ще осмислят подготовката за празника като част от неговото преживяване и разбиране.
- ▶ **Времетраене:**

1 учебен час.
- ▶ **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по предмета *Български език – Ядро 1: Социокултурни компетентности*. Стандарт 4: *Ученикът изказва благопожелания по случай трагични празници и във връзка с български народни обичаи.*
- ▶ **Поведенчески модел.**

Урокът акцентира върху необходимостта към всяка дейност да се подходи с внимание, добросъвестност и предвабителна подготовка. Не само учебните задължения изискват това, но дори отбелязването на празника. Подготовката дава възможност събитието да се преживее и осмисли позадълбочено.
- ▶ **Сведения, предназначени за учителя.**

Според християнското учение раждането на Иисус Христос на земята е станало в точно определен и подбран момент, когато хората са били подготвени за неговото идване. В църковната химнография и изкуство тази готовност е показана чрез участието на цялото творение – човека, небе

то, земята, ангелите – в подготовката за идването на Божия Син на земята.

В основата на учебното съдържание е поставен поетичен текст (кондак) от християнския песнописец св. Роман Сладкопевец:

*Девицата днес ражда Свр̀хестествения,
и земята поднася на Непристъпния пещера;
Ангелите с пастирите славословят,
а мъдреците със звездата пътешестват,
понеже заради нас се рогИ Младенец – Превечният Бог.*

► **Презентация.**

Съдържа 9 слайда, които илюстрират урока. В основата на презентацията е иконата на Рождество Христово, която онагледява евангелското събитие. Шестият слайд представя героите, изобразени на иконата, поетапно, като всеки следващ елемент от изображението се показва след натискане на клавиш.

► **Необходими материали:** картон и материали за коледна картичка.

► **ХОД НА УРОКА.**

Наближава началото на Коледната ваканция и навсякъде виждаме украсите за един приближаващ празник. Ние всички се подготвяме за настъпването на един от най-големите и обичани християнски празници.

? **Въпрос:** Досещате ли се за кой празник говоря?

? **Въпрос:** Защо очакваме Рождество Христово?

Както знаете, този празник се очаква от всички – големи и малки – с нетърпение. Но преди да настъпи празникът, ние се подготвяме за него.

? **Въпрос:** Как се подготвяме?

Учителят записва отговорите на учениците на дъската.

Да, подготовката е много важна за празника. Нека да погледнем с вас първата задача от работния лист. Там имате комикс, който описва една училищна случка. Прочетете комикса и отговорете на въпроса: Защо Христо не могъл да се зарадва на празника?

Да, както виждате, празникът изисква подготовка, за да можем да се зарадваме на случващото се.

? **Въпрос:** Ако сега веднага решим да празнуваме Рождество Христово, как ще изглежда празникът без украса, без подаръци, без елха, без коледни песни...?

А знаете ли, че раждането на Иисус Христос на земята също било старателно подготвено, то не станало така, изведнъж. Библията ни разказва, че Бог обещал да изпрати своя Син на земята. Хората го очаквали хиляди години, но той не се родил, докато не завършила подготовката за неговото идване, докато хората не били готови да го приемат.

Когато настъпило времето за раждането на Божия Син на земята, всеки бил подготвил и дал по нещо на новородения Иисус. За това как е станало раждането на Иисус Христос, можем да прочетем в Библията. Да чуем разказа и да видим кой от участниците в него какво е дал на Младенеца.

(Лука 2:4-20) *Тръгна и Йосиф от Галилея, от град Назарет, за Юдея, за града Давидов, наречен Витлеем, за да се запише с Мария, сгодената за него жена. А когато бяха те там, дойде ѝ време да роди; и роди своя Син първенец, пови Го и Го положи в ясли, защото нямаше за тях място в странноприемницата. В тая същата страна имаше пастири, които ношуваха на полето. И ето, яви се пред тях Ангел Господен, и слава Господня ги осия; и се изплашиха твърде много. И рече им Ангелът: не бойте се: ето, благовестя ви голяма радост, която ще бъде за всички човечи; защото днес ви сероди в града*

Давидов Спасител, Който е Христос Господ; и ето ви белег: ще намерите Младенец повит, лежащ в ясли. И внезапно се яви с Ангела многобройно войнство небесно, което хвалеше Бога и казваше: слава във висините Богу и на земята мир, между човеците благоволение!

(Матей 2: 9-11) *А когато се роди Иисус във Витлеем, ето, мъдреци от изток дойдоха в Йерусалим. И ето, звездата, която бяха видели на изток, вървеше пред тях, докато дойде и се спря над мястото, дето беше Младенецът. А като видяха звездата, те се зарадваха с твърде голяма радост. И като влязоха в къщата, намериха Младенеца с майка Му Мария и паднаха, та Му се поклониха; и като отвориха съкровищата си, принесоха Му дарове: злато, ливан и смирна.*

Така в нощта на Рождество Христово жената, която била най-добра и подготвена за своята мисия на Божия майка, родила Божия Син Иисус Христос в една пещера край град Витлеем в Палестина. В нощното небе се появил хор от ангели, които с песни възхвалявали чудното Рождество. Изгряла необикновена звезда, която посочила на мъдреците от далечните страни къде е мястото, където се родил Иисус Христос. А самите мъдреци занесли на малкия Иисус ценни дарове.

Хората гали най-добрата майка на света – св. Богородица, която родила Иисус и го отгледала.

Земята гала пещера, която да приюти Младенеца.

Небето – звезда, която да покаже къде се е родил Божият Син.

Ангелите – песни.

Мъдреците – подаръци.

Вижте във вашите работни листове иконата на празника. Допълнете изреченията, които описват събитието на Рождество Христово.

Вие вече сте големи и можете да помагате на вашите родители в подготовката за празника.

Нека двама или трима от вас да разкажат как помагат в къщи при подготовката на Рождество Христово?

Важна част от приготовленията за Рождество Христово е подготвянето на подаръци за любимите ни хора. Тези подаръци са ценни с времето, което сме отделили за тях, и с любовта, която влагаме. Предлагам ви днес всеки от вас да направи по една коледна картичка за любимите хора от вашето семейство. Помислете добре какво ще напишете в нея. Хубавите думи носят много радост и настроение за празника. А големият празник следва да носи на всички голяма радост.

► **Тема на урока:** Св. Антоний Велики

► **Заглавие:** Св. Антоний – мъдрият старец

► **Цел на урока:**

Учениците да разберат произхода на празника Антоновден, който се отбелязва на 17 януари. Да се запознаят с личността на св. Антоний Велики, основателя на християнското монашество. Да научат за явлението монашество, което има влияние върху историята, културата, литературата и традициите на българския народ. Учениците да разберат, че монашеството е начин на живот, чиято цел е да приближи човека до Бога, да го направи по-добър и полезен на ближните. Православното монашество не е асоциално явление, а играе активна роля в частния и обществения живот на нашите предци. Монахът, извисявайки се духовно, става творец на духовни блага, източник на мъдрост, пример и учител за другите хора.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по предмета *Български език* – Ядро 1: *Социокултурни компетентности*. Стандарт 4: *Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи*. Има връзка с обучението по *Околен свят* – Ядро 2 ЧО: *Човекът и неговата среда*, Ядро 3 ЧО: *Национално и културно наследство*, Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава*. Ученикът разпознава и определя във времето официални и битови празници в България.

► **Поведенчески модел.**

В урока се разглежда ситуация, при която учениците в класа не комуникират помежду си и липсата на общуване би довела до пълен разпад на общността. Това поведение

се оценява като асоциално и деградиращо за личността. Като своеобразен контрапункт на съвременния потребителски начин на живот се посочва примерът на природосъобразния живот на монасите – употребата на обикновена, произведена от тях храна, умерено хранене, ежедневен ръчен труд. Акцентира се върху ползата от труда за развитието на човека. Безделието както в миналото, така и сега се посочва като неприемливо поведение.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

Урокът запознава учениците с личността на известния монах и отшелник св. Антоний Велики. Той живее през IV век и е основател на християнското монашество. Съставя основните правила на монашеския живот, които се спазват до наши дни. Запознаването с бита на монасите, с основните принципи в живота им ще улесни учениците при осмисляне на мотивите на важни исторически личности да приемат монашеството като житейско поприще.

► **Презентация.**

Съдържа 17 слайда. Илюстрира урока чрез снимки, икони и други изображения, които представят на учениците моменти от живота в манастирите, ежедневието на монасите и разбирането им за света.

► **ХОД НА УРОКА**

Наближава един голям християнски празник, който много хора отбелязват като имен ден. Това е Антоновден. Този празник е посветен на един забележителен човек – свети Антоний Велики.

? **Въпрос:** Защо мислите, че е наречен Велики?

Да, той е извършил важни, велики дела и днес ще научим за някои от тях.

Нашият урок днес е наречен „Св. Антоний – мъдрият старец“, защото този човек постигнал много голяма мъдрост. Той живял в Египет, в пустинята. Въпреки че било много трудно да стигнат до него, хора от близо и далеч идвали при него, за да му искат съвети. Много често му задавали въпроси, на които той давал мъдри отговори.

Ето един пример. Попитали стареца: „Добре ли е човек да живее така – нищо да не иска от другите и сам нищо да не им дава?“.

Например представете си, че в нашия клас всеки ученик разсъждава така: „На никого нищо няма да давам и аз от никого нищо няма да искам!“.

? Въпрос: Как мислите, добре ли е това? Как ще изглежда нашият клас при това положение?

Нека двама или трима по желание да отговорят.

Да видим какво отговорил мъдрият старец св. Антоний на въпроса: „Добре ли е човек да живее така – нищо да не иска от другите и сам нищо да не им дава?“. Той казал: „Деца мои, които постъпва по този начин, има жестоко сърце и гушата му е като на хищник. Той не може да живее заедно с добрите хора“.

Св. Антоний бил много мъдър, учел хората как да живеят заедно помежду си и заедно с Бога. Затова около него се събрали ученици, които искали да се поучат от неговата мъдрост. Някои искали да станат монаси като него и да живеят в манастир.

? Въпрос: Спомняте ли си кой мъдър човек по нашите земи също събра около себе си ученици и основа манастир?

Да, св. Йоан Рилски.

Но св. Антоний живял много, много години преди това. Той бил първият монах. След него се появили още много мъдри монаси, които събирали около себе си ученици и организирали

манастири. Св. Антоний написал правилата, по които монасите га ръководят живота си.

По-късно монасите започнали га живеят заедно, в манастир. Там младите монаси се учели на монашеския живот от по-старите и мъдрите сред тях. Манастирът бил училище за тях.

? Въпрос: Какво точно учели младите монаси? Какви занимания препоръчал св. Антоний за тях? Дали техните занимания приличали на вашите тук, в училище?

Задача: Нека сравним какво вие учите в училище и какво са учили монасите.

Какво учите вие в училище?

Първо учениците дават своите отговори. Учителят ги записва в колона. След това срещу тях посочва „учебните предмети“ в манастира.

Да видим какво са учели монасите:

Предмети в училище	В манастира
	Да четат
	Да разказват интересно, га пишат и преписват красиво цели книги
	Да знаят чужди езици
	Да пеят
	Да рисуват, га украсяват книгите с рисунки
	Да изработват предмети от кожа, гърво, га рисуват икони
	Да обработват градините

Виждате, че манастирът прилича на училище, защото и монасите също като учениците трябвало да станат добри, образовани и дисциплинирани.

Но монасите учели и нещо допълнително: Изкуството да живеят с Бога.

Какво означава това?

- учели се да говорят с Бога в молитва
- да разбират неговата воля
- живеели по специален начин, манастирски:
- спели малко, не се излежавали
- не си губели времето
- не приказвали празни приказки
- постоянно работели
- носели прости грехи, с тъмни цветове, защото били скромни и не искали да обръщат много голямо значение на облеклото си.

Първата задача от работния лист е свързана с облеклото на монасите. Това е изображение на св. Антоний Велики. Той е облечен в типичното монашеско облекло. Оцветете иконата според указанията и ще видите какви грехи носели монасите. *(Може това да остане за домашно, да не оцветяват цялото изображение.)*

Какво друго заръчал св. Антоний да вършат монасите в манастира:

Занимавали се с ръчен труд.

? Въпрос: Каква ръчна работа вие знаете?

Какво точно правели монасите – плетели броеници, плетели кошници, изработвали книги, строяли и ремонтирали сградите на манастира. Готвели, месели си хляб сами.

- Работели земеделска работа.

Знаете ли каква е земеделската работа?

Копатели градините, орели, сеели жито, събирали реколтата, отглеждали плодове и зеленчуци.

- Отглеждали домашни животни. Дружали с дивите зверове

Св. Антоний често казвал, че трудът и молитвата са най-важните дела на монаха.

- Монасите се хранели с обикновена, проста храна, която сами си приготвяли, като хляб, плодове, зеленчуци, мек.

Св. Антоний съветвал своите ученици да се хранят с обикновена храна и да не преяждат.

Да видим сега втората задача от работния лист за това кои са храните на монасите.

- Монасите били винаги весели, приветливи, готови да помагат на хората, да говорят с тях, да учат и тях как да живеят с Бога.

Свети Антоний казвал на монасите да учат хората с доброта и търпение

Затова от тогава до сега хората отиват в манастирите и търсят там спокойствие, за да се помолят за себе си и за любимите си хора. И днес манастирите са често посещавани места. В България има много манастири.

? **Въпрос:** Знаете ли имената на някои от българските манастири?

Вие посещавали ли сте някой манастир с родителите си?

Радвам се, че сте готови да решите третата задача от работния лист.

► **Тема на урока:** Сретение Господне

► **Заглавие:** Празникът на срещата

► **Цел на урока:**

Учениците да научат за произхода на празника Сретение Господне, който се празнува на 2 февруари. Да се проблематизира върху взаимоотношенията в училище и възможностите за решаване на конфликтни ситуации. Учениците да разсъждават с помощта на учителя върху съчувствието към ближния и готовността да му се помогне по подходящ начин.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по предмета *Околен свят – Ядро 2: Аз съм гражданин на моята държава*. Стандарт ЧО и ГО: *Различава училището като институция и общност, познава различните форми на училищния живот и определя мястото си в тях. Познава училището като институция и общност на ученици, учители и родители. Умее да защитава правата си, без да нарушава правата на другите. Описва ситуации (по картини) и изброява правила за общуване в семейството и училището. Познава модели на общуване между ученик – ученик, ученик-учител, ученик-родител*. Учебното съдържание е във връзка с учебната програма по *Български език – Ядро 3: Социокултурна и езикова компетентност: устно общуване*. Стандарт 3: *Ученикът заема своето място в диалог. Ученикът участва в диалог, като разбира мястото си в него*. Стандарт 1: *Ученикът умее да изслушва другите говорещи. Може да изкаже мнението си, без да го налага на останалите участници в общуването*.

► **Поведенчески модел.**

Урокът поставя въпроса за чувствителността към страда-

нието на другите. Чрез специално съчинената история в комикс учениците стигат до извода, че християнският морал изисква от човека съпричастност към страданието на другите. Двата казуса, които се разглеждат в урока, очертават границите, в които човек може да бъде в помощ на другите. Адекватната помощ може да се изразява в това да повикаш специализирана помощ или да се обърнеш към по-възрастни хора. Учениците разбират, че е необходимо да имат активна позиция, а не да са пасивни наблюдатели на случващото се. Чрез решаването на казуси в група учениците се учат на плодотворно сътрудничество, работа в екип, вслушване в мнението на другите, съставяне на общо групово решение.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

Празникът Сретение Господне (описан в евангелие от Лука, гл. 2 от стих 22 до 39) в православната традиция се определя като двоен празник. Той е едновременно Господски (посветен на Иисус Христос) и Богородичен (посветен на св. Дева Мария). От друга страна, празникът е двойствен и в емоционално отношение – събитието носи в себе си радост, но и страдание. Радостта е от вестта за раждането на Спасителя на земята, но от друга страна, св. Симеон предсказва страданията на св. Богородица, които тя ще изпита като майка на Христос. Празникът бележи и срещата на Стария Завет (в лицето на св. Симеон) с Новия Завет (в лицето на Иисус Христос). В урока празникът е представен по начин, достъпен за второкласниците. Подчертава се, че срещата със страдащите хора е своеобразна среща с Иисус Христос, който призовава своите последователи да са състрадателни към немощните според призиването си да помагат на всички, които имат нужда от помощ. Историята в комикса е модерна адаптация на притчата в Евангелие от Матей (25:31-46), в която Христос казва: „ Истината ви казвам: доколкото сте сторили това на един от тези Мои най-малки братя, на Мене сте го сторили“.

► Презентация.

Съдържа 11 слайда, които илюстрират хода на урока. В презентацията са включени икони на празника Сретение от различни иконографски стилове.

► ХОД НА УРОКА.

Всеки ден ние срещаме много хора – деца и възрастни, роднини, приятели, съученици, непознати. Нашето ежедневие ни носи много срещи.

? Въпрос: Кого срещнахте днес?

– Да, всеки учебен ден вие се срещате помежду си, както и ние, учителите, с вас.

Въпросът ми към вас е: Кои хора се радваме да срещнем? Обяснете защо.

Днес ще ви разкажа за една среща, която се е случила много отдавна, но тя се оказала толкова важна, че ние продължаваме да празнуваме това събитие.

Това се случило преди повече от 2000 години, когато Иисус Христос се родил на земята. Тогава имало обичай новороденото дете да се носи в храма. Днес много семейства също спазват този обичай на 40-ия ден от раждането на бебето, когато се прави и питка. В онзи ден станала срещата на малкия Христос със св. Симеон в храма в град Йерусалим. Този човек бил необикновен – бил много, много стар, някои казват, че бил на 300 години. И през целия си живот чакал да се срещне с Иисус Христос. Когато св. Богородица донесла малкия Христос в храма, свети Симеон веднага го познал и душата му се изпълнила с мир и радост.

Той взел бебето Христос на ръце и го прегърнал. Тази среща и тази радост е изобразена и на иконата на празника, която

на този ген се поставя в центъра на храма, за да ни припомни това събитие. Това е празникът на срещата с Христос. Затова се нарича със старинната гума „сретеніе“, която означава среща.

Това се е случило тогава, преди 2000 години.

? **Въпрос:** А дали хората могат да срещнат Христос?

Нека да видим една история, разказана с картинки в работните ви листове, и да се опитаме да си отговорим на този въпрос.

Извод: Когато помагаме на другите, когато забелязваме, че са в беда и имат нужда от нас, ставаме приятели на Христос.

- Разбира се, че не винаги е лесно да помогнеш. Особено когато си дете или си физически слаб, но винаги може да се намери решение, което не изисква физическа сила. Можем да потърсим и намерим разрешение с помощта на други хора.
- А понякога, когато помагаш, се налага да жертваш нещо.

Да видим какви възможности имаме да помогнем ние – вие, които сте още деца, и аз като човек, който не е особено силен физически. Сега с вас ще работим в две групи. Всяка група ще решава по един казус, една проблемна ситуация. Аз ще прочета казусите, които ще решават групите. Вие ще ги получите и на листчета, за да си ги припомняте. Всяка група следва да намери и предложи разрешение на проблема, описан в случката. Време за работа в групите – 10 минути.

Слайдът с последните текстове остава на дъската, защото може някой от учениците да се досети да ги използва.

Първи случай (първа група): Двама ученици от 7. клас се сбиват в двора на училището. Малки и големи ученици се събират около тях, гледат, крещят, снимат с мобилни теле-

фони. Как бихте постъпили вие?

Тук нарочно е избрана ситуация с по-големи ученици, като идеята е, че не винаги ученикът се налага да използва физическа сила, да разтървава биещите се, защото вероятно не би успял. В случая уведомяването на охраната, на някой учител или възрастен е приемливото решение. Търсенето на адекватна помощ също е начин да се реагира в дадена проблемна ситуация.

Втори случай: В час по изобразително изкуство всички ученици трябва да си носят пластилин. Петър вече трети път забравя да си донесе. Учителката го предупреждава, че ще го изгони от час. Преди урока той споделя с Ива, че пак не си носи пластилин, защото майка му не е успяла да му купи. Ива му предлага своята кутия с пластилин. Сега обаче госпожата може да накаже нея. Предложете изход от тази ситуация?

След представянето на решенията на групите учителят прави обобщение, като се връща към текстовете от последния слайд.

Помагаме не само като прилагаме физическа сила, но и като потърсим помощ от други хора, по-възрастни или обучени да помагат в критични ситуации.

? **Въпрос:** Кои хора са обучени да помагат при аварии и природни бедствия? Например знаете ли кои са хората, които помагат при пожар?

А при нараняване?

Много често, когато помагаме, се налага да жертваме нещо, както прави Ива. То може да не е материално, а да е време, сили или нещо друго. Но ни остава удовлетворението, че сме доставили радост на някого.

А сега да решим и последната задача в работния лист: В кои от тези срещи искате да участвате? И защо?

► **Тема на урока:** Сирни заговезни

► **Заглавие:** Постът започва с радост

► **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с празника Сирни заговезни и обичаите, свързани с неговото отбелязване; да разберат връзката му с Великия пост. Цели се учениците да добият обща представа за принципите, на които е изграден християнският пост, за неговия смисъл за усъвършенстването на човека. Акцентира се не толкова върху хранителния режим, а върху дисциплиниращата страна на поста: състояние на внимание върху поведението, внимателно отношение към другите, възможност за лично усъвършенстване.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по *Български език* – Ядро 1: *Социокултурни компетентности*. Стандарт 4: *Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи*. Учебното съдържание е във връзка и с програмата по *Околен свят* – Ядро 2 ЧО: *Човекът и неговата среда*, Ядро 3 ЧО: *Национално и културно наследство*, Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава*. *Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България*.

► **Поведенчески модел.**

Урокът поставя акцент върху взаимоотношенията в училище, като темата се разширява и засяга не само общуването между децата, но и това с учителите. Обръща се внимание върху вредните навици на малките ученици. Задачите в урока са формулирани така, че дават възможност второкласниците да видят отстрани и да преценят неприемливото си поведение, да го осмислят и да се опитат съзнателно да го

променят към по-добро.

Като положителен поведенчески модел се посочва уважителното отношение към по-възрастните – учители, родители, роднини. Подчертава се важността на семейството и неговата цялост.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

В урока се засяга въпросът за поста, без обаче да се акцентира върху хранителните ограничения или да се обсъжда дали учениците следва да ги спазват. Хранителният режим на децата, включително и по време на поста, е от компетенцията на родителите. Урокът има за цел да информира учениците за съществуването му и за принципите, на които е изграден.

► **Презентация.**

Съдържа 14 слайда и илюстрира обичаите, свързани с началото на Великия пост – събирането на семейството, искането на прошка, хамкането, карнавалите. Освен снимки, в презентацията е включена и рисунката „Празнична молитва“ на Мария Ковачева, на 12 г. от Смолян, получила втора награда на конкурса на Пловдивска митрополия в чест на Въведение Богородично през 2014 г.

► **ХОД НА УРОКА.**

Преди да започнем днешния урок, ще се наложи да решим една загадка. Получих я по електронната поща и е адресирана не само до мене, а до целия клас. Изпраща ни я едно семейство със задачата да я разрешим. Внимание на екрана, загадката е придружена със снимка. Ето снимката и текста към нея:
Постът започва с радост.

Загадката гласи: На тази снимка нашето семейство празнува началото на нещо. Можете ли да познаете кой празник отбелязваме?

Учениците се оставят няколко минути, за да помислят и да дадат отговори, ако могат.

Семейството на тази снимка празнува началото на Великия пост. Той започва по специален начин, с празник, който се нарича Сирни заговезни.

? Въпрос: Защо се казва така?

Нарича се така, защото това е последният ден преди началото на поста и тогава за последен път тези, които ще постят, ядат храна, в която има сирене, мляко и др.; затова този празник се казва Сирни заговезни. Тогава на трапезата се поставя мляко, сирене, баница, яйца, халва с мляко и др. под.

? Въпрос: Знаете ли какво друго се прави на този празник?

Събира се цялото семейство и всички си искат и дават прошка помежду си. По-младите молят по-възрастните да им простят грешките и обидите, които дори без да искат, са нанесли. След това между хората в семейството не остават никакви обиди и те започват Великия пост с радост и леко сърце.

На Сирни заговезни се организират забавления за децата – хамкане с халва или яйца, игри, в някои държави децата и младежите си организират карнавали.

? Въпрос: Нека помислим по един друг въпрос, свързан с този празник. Не е ли странно, че постът, времето, в което хората се ограничават от най-хубавите храни, от най-големите забавления, започва с празник и с толкова радост? Нека да видим защо това е така.

Първата задача, която ще решим с вас, е да разберем какво точно се случва през времето на поста, който продължава 40 дни.

? Въпрос: Опитайте се да си спомните как се чувстввахте към края на дългата лятна ваканция? Не ви ли се угваше

вече на училище, за да се срещнем отново?

Толкова е хубаво през ваканцията, весело, забавно, безгрижно, но все пак, когато наближи началото на учебната година, вече ви домъчнява за приятелите в училище, за учителите. Колкото и да е хубаво някъде, винаги е приятно, когато настъпи промяна.

Така е и с поста, това е едно по-различно време – 40 дни, в които се случват по-различни неща, настъпва промяна за човека.

? Въпрос: Какво е различното в дните на Великия пост?

Този въпрос е труден и решаването му изисква обща, съвместна работа на целия клас. Ще работим с вас в три групи. Всяка от групите ще има своя изследователска задача. Решението на всяка задача ще ни помага да видим какво е различното в дните на Великия пост.

Работата по групи започва, след като се разгадат задачите на всяка от тях. Дотогава всички работят заедно.

- По време на Великия пост хората се хранят с постна храна.

? Въпрос: Знаете ли кои храни са постни?

Добре, за някои от храните знаете. Първа група ще проучи и ще ни запознае с това кои са постните храни. Членовете на групата ще получат необходимите материали, които ще проучат.

- По време на Великия пост хората се стараят да се освободят от вредните си навици и да станат по-добри.

? Въпрос: Кои вредни навици ви пречат и искате да се освободите от тях?

Да, това са част от тях. Втора група ще работи върху въ-

проса за вредните навици. Членовете на групата ще получат необходимите материали, които ще проучат.

- По време на Великия пост хората се учат да са по-добри в отношенията с другите.

? **Въпрос:** С кои хора вие най-често общувате в училище?

Да, затова трета група ще работи върху въпроса за отношенията с учителите и съучениците. Членовете на групата ще получат необходимите материали, които ще проучат.

Учениците работят с таблиците, дадени в края на урока. Време за работа в групите – 10–12 мин. След това всяка група предлага решенията на своите задачи. Накрая учителят прави обобщение:

Добре, видяхме от решенията на групите, че по време на поста хората се хранят със специална храна, т.е. внимават какво ядат, за да станат по-въздържани. Внимават как се отнасят с другите хора и се стараят да преодолеят вредните си навици, защото искат да се променят. Искат да станат по-добри.

Сега мисля, че вече сте готови да решите следващата, втора задача от работния лист. В нея ще се наложи да събирате перли в океана.

А сега да се върнем към снимката на семейството от началото на урока. Освен загадката те са ни пратили и своя отговор на въпроса: защо започват поста с радост. Да видим: *Радостни сме на празника Сирни заговезни, защото цялото семейство се е събрало заедно. Ще се постареем през дните на поста до Великден да променим по нещо в себе си, за да станем по-добри.*

? **Въпрос:** А вие бихте ли се опитали да промените нещо в себе си, за да станете по-добри? Какво например?

Помислете си, това е интересен и личен въпрос. Отговорите напишете в работните си листове, в Задача 3.

КАРТИ ЗА РАБОТА В ГРУПИ:

Карта за 1 група

Задача: Разгледайте картинката. Дайте пример за 5 постни храни.

През поста се ядат плодове, зеленчуци и риба.

През поста не се ядат месо, яйца, мляко.

Карта за Втора група

Задача: Допишете кои вредни навици в училище сте забелязали и как да бъдат преодолени.

Вредни навици в училище	Начини за преодоляване
Приказване в час	<i>Внимаване в урока</i>
Крещене и тичане в коридора	
Закъсняване за час	

Карта за трета група

Задача: Как следва да се държим с учителите и учениците в училище. Отбележете кое е правилно и кое – не.

Не прекъсваме учителя по време на урок	
Даваме назаем химикалка на съученик	
На учителя говорим на ти	
Пререждаме по-малките ученици в училищния стол	
Не се бием помежду си	

- ▶ **Тема на урока:** Св. Теодор Тирон
- ▶ **Заглавие:** Верността на истината

▶ **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с произхода на празника Тодоровден. Получават кратки сведения за личността на св. Теодор и някои от най-известните в нашата християнска традиция светци воини. Научават се да разпознават основните иконографски образи на светците воини според традиционната, в това число и българска, иконография. Да разберат, че смелостта има различни прояви и те не винаги са свързани с физическата сила. Акцентира се, че верността към истината изисква смелост и морална сила.

▶ **Времетраене:**

1 учебен час.

▶ **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по *Български език – Ядро 1: Социокултурни компетентности*. Стандарт 1: *Ученикът разбира основната етическа опозиция добро – зло и я обяснява в конкретни сюжетни ситуации*. Учебното съдържание е във връзка с програмата по *Околен свят – Ядро 2 ЧО: Човекът и неговата среда*, Ядро 3 ЧО: *Национално и културно наследство*, Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава*. *Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България*. Ядро 2: *Аз съм гражданин на моята държава*. Стандарт ЧО и ГО: *Различава училището като институция и общност, познава различните форми на училищния живот и определя мястото си в тях*.

▶ **Поведенчески модел.**

В урока се разглеждат типични за училищния живот ситуации, като се дава възможност на учениците да ги видят „острани“, да преценят според възможностите си какво кара

героите да постъпват по този начин и кой е подходящият поведенчески модел. Отбелязва се, че честното поведение, признаването на грешката, е проява на смелост и сила на характера. Разглежда се една типична за училищния живот ситуация, при която учениците са свидетели на прояви на насилие, но не реагират, а са пасивни наблюдатели, които дори заснемат с телефоните си ставащото. В урока се провокира разговор на тази тема и се посочва кое е подходящото поведение в подобни случаи.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

Урокът е посветен на празника Тодоровден, но личността на светеца е разкрита без детайли, съобразено с познавателните способности на учениците. Не се дават детайли от мъченическата смърт на св. Теодор Тирон, тъй като тази тема все още е неразбираема за малките ученици. Основният акцент е поставен върху поведенческите модели, разработени в урока, и моралната сила, която изисква верността към истината.

► **Презентация.**

Съдържа 12 слайда и илюстрира основни моменти от хода на урока. Включени са различни изображения на светците-воини. Обръща се внимание върху различните елементи и детайли при изписването на различните воините, които ще помогнат на учениците да ги разпознават.

► **ХОД НА УРОКА.**

Днес с вас ще говорим за празника Тодоровден и подвизите на един смел воин – св. Теодор Тирон. Но преди това е добре да видим какво означава някой да е смел.

– Да, да не се страхува.

– От какво се страхуват хората?

– Има и други неща, от които се страхуваме. Ще ви разкажа една история.

Вечерта не издържал и разказал на баща си какво се случило в училище. Попитал го какво да прави. Баща му го посъветвал да прочете житието на своя светец покровител – св. Теодор Тирон – и тогава да реши. И наистина, след като прочел текста, вече имал решение. Той силно се впечатлил от смелостта на светеца воин и решил да е като него.

На другия ден Тошко си признал пред целия клас и учителката.

А тя казала: „Браво, Тошко, твоята постъпка е много смела, ти прояви смелост и ми напомни за св. Теодор, твоя светец покровител, който скоро ще празнуваме. Знаете ли той какво направил?“. Учителката разказала следното:

„Св. Теодор бил смел воин, живял много, много отдавна в могъщата Римска империя. Не се страхувал от битки. Бил християнин. По онова време обаче християните били гонени и дори убивани. Затова не било лесно да си християнин. Много хора криели вярата си, не казвали, че са християни, за да не ги убият. Други били принуждавани насила да кажат какви са: дали са християни или езичници.

Така се случило и със св. Теодор Тирон. Извели го пред неговия началник и го попитали дали е християнин. Той не се уплашил и смело признал, че вярва в Иисус Христос. Заради тази смелост бил изгонен от армията, а по-късно и убит. Той станал светец и след смъртта си подкрепял и други смели хора.

Векове наред хората помнят подвига и примера му. Рисуват го на икони, кръщават децата си с неговото име. Неговото име носи и нашият Тошко“, завършила разказа учителката.

Виждаме, че смелостта не се проявява само в битки. Да бъдеш верен на истината, да признаеш истината каквото и да ти струва това, изисква голяма смелост.

Има и други светци воини като св. Теодор, също толкова смели като него. Можете да видите някои от тях тук, на екрана, както и в работните листове.

Вижте изображенията в работните листове и имената на воините.

? **Въпрос:** За кои от тях сте чували?

? **Въпрос:** Камо гледате иконите на тези светци воини, кое е общото между тях?

Оставя се време учениците да отговорят.

След това учителят обобщава:

Да, те всички са били воиници, християни; яздели коне; всички имат ореоли, значи са светци. Били воини срещу злото, не се страхували от него. Били готови да защитават доброто и всички, които имат нужда от помощ.

На иконите те често се изобразяват на коне, но тези коне са в различни цветове. За домашно оцветете иконите, като внимавате за цветовете на конете. Имате указания.

Сега с вас ще решим още една задача. Тя е свързана със смелостта. Във вашите работни листове има едно кратко разказче загадка. Нека да го прочетем.

Едно огромно куче със силен лай се нахвърля върху малко рoшаво кoтe. Кучето лае, а кoтeтo трeпeри и тихo мязкa. Двe момчeтa, пoдпрeни нa oгpaдaтa, глeдaт кaквo щe стaнe.

Еднoтo мoмчe дoри снимa с тeлeфoнa си. Минaвa възрaстнa жeнa, кoятo виждa кaквo стaвa и бързo изгoнвa кучeтo. Слeд тoвa виквa нa мoмчeтaтa:

– Кaк нe ви e срaм?

– Зa кaквo дa ни e срaм? Ние нищo нe прaвeхмe! – учудвaт сe мoмчeтaтa.

– Етo тoвa e лoшoтo – ядoсaнo кaзвa жeнaтa.

Вижте, че в разказа има загадка: Защо се е ядосала жената?

Оставя се време на учениците да отговорят.

? **Въпрос:** Какво е трябвало да направят момчетата? Преглежете вариантите.

Извод: На момчетата не само им липсвала смелост, но те дори не разбрали, че котето страда, че го е страх, затова не са го спасили от кучето. Видели са в случката само повод за забавление, което е лошо. Виждали ли сте подобни случаи в училище? Вие как ще постъпите?

Опишете в работните листове случка от училище, в която вие проявявате смелост, като заставате на страната на доброто и истината.

► **Тема на урока:** Благовещение

► **Заглавие:** Добрата вест

► **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с празника Благовещение, който в миналото се е чествал като Ден на майката. Да разберат значението на наименованието му и неговия произход. Да се запознаят с част от културно-историческото наследство на България, съхранявано в трите най-големи манастира у нас – Рилския, Троянския и Бачковския. Да получат знания за православните икони, символиката в иконописта, значението на цветовете, някои правила в изографисването на свещените образи.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Учебното съдържание на урока е във връзка с предмета *Околен свят* – Ядро 2 ЧО: *Човекът и неговата среда*, Ядро 3: ЧО *Национално и културно наследство*, Ядро 2 (ГО): *Аз съм гражданин на моята държава. Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България.*

Възможни са междупредметни връзки с учебното съдържание по *Изобразително изкуство*.

► **Поведенчески модел.**

Урокът акцентира върху положителната, оптимистична гледна точка към ежедневието. Обръща се внимание върху търсенето на доброто и радостното в живота на общността, в която децата живеят (в училището, в населеното място).

► **Сведения, предназначени за учителя.**

Разказът за Благовещението на св. Богородица е описан в евангелие от Лука, гл. 1, стих 26-38. Празникът се чества на

25 март. Урокът не акцентира върху разказа за събитието Благовещение, а запознава учениците с три от най-известните икони на св. Богородица в България. Тези икони представят три от основните иконографски типа на изобразяване на Божията майка с Младенеца.

Иконата от Рилския манастир е тип Одигитрия (Пътеводителка). При нея св. Богородица държи малкия Иисус Христос с едната ръка, а с другата го посочва като единствен път за спасение на човека. Чудотворната икона от Рилския манастир е уникална с това, че изображението на св. Богородица е заобиколено с частици от мощи на 32 различни светци. Това прави тази икона изключително ценна в християнския свят.

Иконата от Троянския манастир е разновидност на иконографския тип Пътеводителка. Тя е наречена Троеручица. Както се вижда и от изображението, на иконата има добавена още една ръка. Според преданието през VIII в. св. Йоан Дамаскин бил наказан с отрязване на ръката и след молитва към св. Богородица ръката му се възстановила. Този иконографски тип става много популярен и в целия християнски свят се появяват негови реплики.

Иконата на св. Богородица от Бачковския манастир е от типа Умиление. Там Божията майка и Младенецът са прегърнати, лицата им нежно се допират.

Чрез представянето на три от чудотворните икони на България учениците ще се запознаят и с три основни иконографски типа изображения на св. Богородица. В урока иконите се представени без описаните детайли, които на този етап не са необходими на малките ученици.

В урока се споменава също така и известната чудотворна икона „Златната ябълка“, която се съхранява в църквата „Успение Богородично“ в асеновградския квартал Горни Воден. Храмът е известен заради чудесата, които се случват

при иконата на св. Богородица. От средата на XVIII в. в горноводенската църква в петата събота на Великия пост се чества празник, свързан с тази икона. Свещеното изображение се украсява с венци от ябълки. Те престояват на чудотворната икона пет седмици и след това се раздават на безплодните жени, за да се сдобият с рожба. Много чудеса, станали в храма, са записани в кондиката на църквата, в специални поименници в градския музей, както и в народната памет, като част от местното църковно предание.

► Презентация.

Съдържа 14 слайда. Представени са изображения на четири известни чудотворни икони, съхранявани в български манастири. Учениците се запознават с основни иконографски типове при изобразяване на св. Богородица – Одигитрия, Троеручица и Умиление.

► ХОД НА УРОКА.

Празникът, за който ще говорим днес, е посветен на добрата новина. А добрата вест носи радост.

Опитайте се сега да дадете пример за добра новина. Може да е истинска новина от нашето училище, а може и да е нещо, случило се извън училище. Ще работите в три групи. Опишете или измислете добра вест или новина от нашия клас, училище или от нашия град. Можете да опишете добра новина, която сте чули, а може да си измислите добра новина, която искате да чуете. Всяка група има по 6 минути, за да опише новината. След това говорителите на групите ще съобщят добрата вест на целия клас.

Добре. Колко весело и приятно ни стана, след като чухме тези добри вести.

А сега и аз ще ви разкажа за една добра новина, която стиг-

нала до семейството на едно момиче на име Мария.

В съседната къща се родило бебе. Като чула вестта, бабата на Мария казала: – Слава Богу, толкова съм щастлива от тази радостна новина, това е чудно раждане.

– Защо? – учудила се Мария.

– Света Богородица даде детето на тези родители.

– Е, как така?! – продължавала да се чуди Мария.

Баба ѝ обяснила:

– Това семейство нямаше деца, лекарите също не можеха да им помогнат. Посъветвах ги да се помолят на св. Богородица, само тя можеше да измоли това чудо. Отидоха в една църква, близо до Асеновград, която се казва „Успение на св. Богородица“. Там стават чудеса. Помолели се пред иконата, наречена „Златната ябълка“, на Божията майка, свещеникът им дал една ябълка и ето, жената скоро роди така чаканото бебе.

А Мария пак попитала:

– Бабо, всяка икона на св. Богородица ли прави чудеса? А нашата тук, вкъщи?

– Св. Богородица прави чудесата – отговорила баба ѝ. – Но има някои нейни икони, които са много известни и хората отиват при тях, за да търсят помощ.

Днес ще ви разкажа за тези прочути икони, за които говори бабата на Мария.

В България има три много известни икони на св. Богородица, които се намират в трите най-големи манастира у нас.

- Едната е в Рилския манастир. Тя се нарича Осеновица. Иконата е много стара. Предполага се, че е в манастира от XVI в., а може и от по-рано. Върху иконата има сребърен обков. Той е сложен върху нея по-късно. Направен е със сребро, дарено от хора, с които са се случили чудеса. По този начин

те са оставили нещо за спомен, като знак за чудото.

? **Въпрос:** Интересно ли ви е как изглежда иконата под обкова?

Ето така. Това е св. Богородица.

? **Въпрос:** Досещате ли се кого гържи в ръцете си?

Да, гетето, което гържи, е Иисус Христос. Затова тя се нарича Божия майка.

- Втората известна икона се намира в Троянския манастир. Тя е доста по-голяма от тази в Рилския.

? **Въпрос:** Има ли обков тази икона? Да, къде е поставен?

Да, само на отделни части на иконата, които хората са решили, че са най-важни. Те също са спомен за станали чудеса.

- Третата икона се намира в Бачковския манастир. И тя има плътен сребърен обков. На нея св. Богородица и Иисус Христос са изобразени малко по-различно. Те са презърнати в милувка, затова и иконата се нарича Умиление.

Сега нека да решим задачата в работния лист. Свържете чудотворните икони с манастирите, в които се намират. Виждате мястото на различните манастири върху картата на България. Прочетете имената им и ги свържете с иконите, които се пазят в тях.

На тези икони, които разглеждахме досега, ясно можете да разпознаете св. Богородица.

Но как да я познаем на други? Например на тази (напр. „Срещата на св. Богородица с Елисавета“). Св. Богородица на иконите винаги се изобразява по специален начин, различно от другите жени:

- Винаги има три звезди – по една на раменете и една на челото.

- Носи червено наметало, защото е родила Божия син,
- а червеният цвят е царски, означава почит и уважение. Под наметалото има синя рокля. Синият цвят пък напомня за това, че тя е била обикновена жена.

? **Въпрос:** Можете ли да се досетите, какво присъства задължително в изображението на св. Богородица? Подсещам ви: има го и на другите икони. И е в златен цвят...

- Да, св. Богородица се изобразява с ореол, защото тя била много добра, свята; както златото блести, свети, така и тя светела от доброта.

Християните много почитат св. Богородица, защото тя помага на жените да станат майки. Тя самата е майка, необикновена майка.

Интересно е, че тя също станала майка по чуден начин. За това събитие пише в Библията. Веднъж при нея дошъл ангел, който ѝ донесъл вестта, че ще стане майка на Божия Син. Това била радостна, блага вест. Раждането на нейния син щяло да стане празник за цялото човечество. Затова събитието се нарича Благовещение, което означава съобщаване на хубава, блага новина. Това събитие празнуваме на 25 март. Отбелязали сме тази дата във вашия празничен календар, който изготвихме в началото на учебната година.

В работния лист имате изображение на събитието Благовещение, което вие да оцветите. Внимавайте с цветовете, които ще използвате. Знаете, че в иконите се използват точно определени цветове, защото те означават нещо. Така че преди да започнете, първо прочетете указанията.

► **Тема на урока:** Лазаровден

► **Заглавие:** Силата на приятелството

► **Цел на урока:**

Учениците да се запознаят с произхода на пролетния празник Лазаровден. Да осмислят значението на приятелството като ценност в човешките взаимоотношения. Да разберат какви качества притежават добрите приятели: честност, подкрепа, великодушие, самоотверженост. Учениците ще разсъждават върху начините едно приятелство да бъде запазено. Ще разберат, че приятелството изисква сериозно отношение и усилия.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Учебното съдържание на урока е във връзка с програмата по *Български език и литература – Ядро 1: Социокултурни компетентности*. Стандарт 4: *Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи.*

Възможни са междупредметни връзки с учебния материал по *Музика и Изобразително изкуство*.

► **Поведенчески модел.**

Урокът представя като положителен поведенчески модел сериозното отношение към приятелството, усилията и жертвите, които човек се налага да прави в името на другарите си. Учениците в тази възраст се учат как да установяват приятелски отношения, вече съзнателно избират приятелите си, търсят начини да подобряват взаимоотношенията си. Урокът е в помощ на учителя в усилията му за създаване на положителна, дружка атмосфера в класа, която спомага и за по-активното участие на учениците в образователно-възпитателния процес.

► **Указания, предназначени за учителите.**

Лазаровден е празникът, посветен на възкресяването на Лазар. Той се празнува винаги в събота една седмица преди Великден. Затова неговата дата всяка година е различна. Впечатлени от чудото на възкресяването на мъртъв човек, жителите на Йерусалим посрещат Иисус Христос с „Осана“ и постилат пътя му с палмови клонки – това е празникът Вход Господен в Йерусалим или Цветница, наричан още Връбница. Отбелязва се на следващия ден след Лазаровден. Само седмица по-късно чудото е забравено и същите жители на Йерусалим викат „Разни Го“ и искат Пилат да изпрати Христос на кръстна смърт. Възкресението на Лазар има дълбок богословски смисъл и множество тълкувания. В съответствие с възрастта на децата е изведено само едно послание от празника – за силата на приятелството, което може да върши чудеса.

► **Презентация.**

Съдържа 10 слайда, които илюстрират хода на урока. Изображенията представят иконографията на Лазаровден, както и на фолклорните обичаи, свързани с празника.

► **ХОД НА УРОКА.**

Днешният урок е посветен на нещо много важно – нещо, което ни е необходимо всеки ден, независимо дали сме малки или големи, млади или стари. Днешният урок е посветен на приятелството.

? **Въпрос:** Съгласни ли сте, че приятелството е важно?

А помните ли, че сме говорили вече за него? Изучавали сме приказки, посветени на приятелството и на неговата сила.

? **Въпрос:** Някой от вас може ли да си спомни приказка за приятелството и да ни подсети за нея?

– Да, приятелството е важно. Аз съм сигурна(-ен), че всеки от вас има приятели тук, в класа, а и извън него. Обикновено ние имаме по един или двама най-добри приятели. Така е, нали? И вие имате някой най-добър приятел.

? **Въпрос:** А какво най-много обичате да правите заедно с най-добрия си приятел или приятелка?

Напишете отговорите в работните листове. Имате време за мислене и писане – 5 минути.

Нека двама или трима от вас по желание прочетат какво са написали.

Извод: Хубаво е да имаш приятели.

А знаете ли, че има и един църковен празник, посветен на силата на приятелството? Сега ще ви разкажа за него. Исус Христос също е имал приятели. Един от тях се казвал Лазар. Христос много го обичал. Но Лазар се разболял тежко и починал. Христос много се натъжил и заплакал. Понеже бил Бог и искал да покаже, че за приятелството и любовта е наг всичко, го възкресил, съживил го.

Лазар бил погребан в една пещера. Христос застанал на входа и извикал: „Лазаре, излез вън!“. И Лазар излязъл жив и здрав. Там имало много хора, които видели това голямо чудо. После разказвали на всички за станалото. Лазар живял още дълги години и разказвал за чудото. Това събитие – възкресяването на Лазар – не е забравено и до днес. Празнува се като празника на Лазар.

? **Въпрос:** Някой от вас досеща ли се как се казва този празник, посветен на приятеля на Христос – Лазар?

Да, Лазаровден. Вие сте го отбелязали в своя празничен календар, който изготвихме в началото на учебната година.

Ние с вас сме учили как се празнува този ден, какви песни се пеят. Във втора задача от работния ви лист има един ребус. Когато го решите, ще откриете как се казват момичетата,

които пеят песни на Лазаровден.

Този празник ни напомня за това, което се случило с Лазар, и за силата на приятелството му с Христос. И ние с вас в началото казахме, че приятелството е много важно. Но за да не се развали едно приятелство, за да остане то задълго, се налага да се полагат усилия, да се спазват правила, за да не се разделят приятелите.

? **Въпрос:** Вие знаете ли кои са правилата на приятелството?

Да, има различни рецепти за запазване на приятелството. Сега обаче ви предлагам заедно да съставим правилата на приятелството. За тази цел ще работим в две групи.

Първата група ще работи върху задачата: Напишете три качества, които притежава добрият приятел.

Втората група ще работи върху задачата: Напишете три препоръки за запазване на приятелството?

Имате на разположение 10–12 минути, за да изпълните задачата. Двете групи ще запишат резултатите от работата си на постери и всяка група ще си избере говорител, който да я представи пред целия клас.

А сега остана последната задача: да си съставим правила на приятелството. Като взех предвид решенията на вашите две групи, съставих предложения за правила на приятелството. Внимавайте: между предложенията има и неподходящи правила. Те няма да помогнат на приятелството. Аз ще ви предлагам правила, а вие ще гласувате кои от тях да влязат в нашия списък.

Накрая ще поставим правилата на приятелството в класната стая и ще си ги припомним, когато има нужда.

Ето предложенията:

- Помагай на приятел в беда.
- Радвай се на успеха на приятел.

- Твоят успех е най-важен.
- Прощавай грешките на приятеля.
- Винаги мисли само за себе си.
- Отмъщавай за всяка обига.

Запишете правилата на приятелството на определеното място в работния лист, а пък аз ще ги запиша на подходящ постер в класната стая. Когато се налага, ще поглеждаме към правилата и ще си ги припомним, за да не се стига до разваляне на приятелства в нашия клас.

► **Тема на урока:** Възкресение Христово

► **Заглавие:** Възкресение Христово

► **Цел на урока:**

Учениците да разберат произхода на Възкресение Христово, който е официален празник у нас. Да се запознаят с елемент от богослужението в нощта на Великден, който представя Иисус Христос като светлина за света. Да разберат връзката между Иисус Христос и светците. Да получат знание за произхода на светостта и почитта към светците, някои от които са свързани с нашата история, култура и традиции.

► **Времетраене:**

1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Учебното съдържание на урока е във връзка с програмата по *Околен свят – Ядро 2 (ЧО): Човекът и неговата среда, Ядро 3 (ЧО): Национално и културно наследство, Ядро 2 (ГО): Аз съм гражданин на моята държава. Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България. Урокът е свързан и с учебната програма по БЕЛ – Ядро 1: Социокултурни компетентности. Стандарт 4: Ученикът изказва благопожелания по случай традиционни празници и във връзка с български народни обичаи.*

В урока се правят междупредметни връзки с учебното съдържание по *Околен свят* – за сезонните изменения в природата, и по БЕЛ – за съставяне на сродни гуми.

► **Поведенчески модел.**

В урока като положителен поведенчески модел се посочва стремежът към доброта и добронамереното отношение към другите. Посочва се празникът като възможност хора-

та да си припомнят и преосмислят традиции и нравствени ценности, завещани от миналите поколения.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

В основата на урока е възглас от богослужението (полунощницата) в нощта на Възкресение Христово:

Елате, приемоте светлина от незалязващата Светлина, и прославете Христос, Които възкръсна от мъртвите.

Текстовете от богослужението и в миналото са се използвали като дидактично средство, за да се изясняват сложните богословски постановки на християнството. В случая чрез този текст на малките ученици се обяснява в съответствие с техните възможности смисълът на Възкресението на Исус Христос и връзката на неговото дело с живота на светците, които са Христови последователи. Чрез идеята за Възкресение Христово като светлина учениците ще разберат и обичая в нощта на Великден да се носят по домовете свещи с великденски огън – като символ на пренасянето на великденската светлина и в семейството. На децата се загатва и фундаменталната за европейската култура и етика идея за злото (мрак) като недостиг на добро (светлина), залегнала в основата на християнската антропология.

► **Презентация.**

Презентацията съдържа 16 слайда. Илюстрира противопоставянето на светлината и мрака, разработени в хода на урока. Съдържа известни иконографски образци, изобразяващи евангелските събития, свързани с Възкресение Христово.

► **ХОД НА УРОКА.**

Скоро ние ще отбележим един голям християнски празник.

Най-големият. Досещате ли се кой е той?

Да, Възкресение Христово, който се нарича също и Великден.

А защо се нарича Великден?

Да, той се нарича така, защото тогава се е случило важно-то, великото събитие.

? **Въпрос:** А знаете ли как се празнува този празник в църквата? Нека тези, които са присъствали и си спомнят, да разкажат.

Обърнали ли сте внимание, че по време на службата в църквата всички хора носят свещи? В началото те не са запалени. В един момент от олтара излиза свещеник със запалена свещ и казва: „Приемете светлина от незалязващата светлина...“.

? **Въпрос:** Какво ли означават тези гуми? Каква е тази незалязваща светлина? Нима има такава?

? **Въпрос:** Знаете ли коя е залязващата светлина? Чия светлина изгрява и залязва всеки ден?

– Да, това е слънцето.

В: А какво става, когато слънцето залезе?

– Да, става тъмно.

В: Как се чувстваме на тъмно?

– Да, чувстваме страх, несигурност, нищо не се вижда, не си намираме нещата.

В: А ако в тъмната стая запалим свещ? По-добре ли ще се почувстваме? Каква ще е светлината на свещта? Силна или слаба?

– Да, ще е слаба. Затова, когато няма ток и запалим свещи, стоим близо до светлината, защото в по-далечния край на стаята е тъмно и страшно.

В: А ако запалим фенерче, ще виждаме повече, нали? Но тъм-

нината пак остава. Страхът също.

В: А какво става, когато грее слънце?

– Да, светлината му прогонва целия мрак. Виждаме всичко много ясно и не ни е страх.

В: Тук, при нас, има ли случаи, когато слънцето свети постоянно, без да залязва?

– Не, вечер слънцето винаги залязва и настъпва нощ. А на сутринта пак изгрява.

В: Тогава за каква незалязваща светлина говори свещеникът? Тя ще е нещо различно от слънцето.

Тази светлина се празнува на празника Възкресение Христово. Тя изгрява за първи път в света на Великден преди повече от 2000 години.

Вие вече знаете за този празник. Спомнете си, че по времето, когато Иисус Христос живял на земята, той имал много ученици и приятели, които го обичали. Имало и такива, които го мразели и го убили. Приятелите му го погребали в една пещера. През нощта обаче той възкръснал, за да покаже, че животът е по-силен от смъртта, а доброто е по-силно от злото.

Пред пещерата пазели римски войници. В момента, когато Иисус Христос възкръснал, от пещерата излязла ослепителна светлина. Тя била толкова силна, че земята се разтресла, а войниците паднали на земята.

Тази светлина излизала от възкръсналия Христос. Това била светлината на живота. Тази светлина никога не загасвала, не можела да бъде угасена. Затова и свещеникът на Великден я нарича *незалязваща*. Тази светлина идва от Христос.

Това чудно събитие ние празнуваме всяка година на Великден. Чудото на незалязващата светлина.

? **Въпрос:** Какви гуми, сродни на гумата светлина, можете да измислите?

– Добре. Има още една гума – свят (свет). Тя също идва от гумата светлина. Както и гумата светец.

? **Въпрос:** Помните ли как се изобразяват светците на иконите?

– Да, с ореол. Какво изобразява този ореол?

– Да, това, че тези хора са светели от гоброта.

Въпрос: Откъде светците са взели тази незалязваща светлина, с която да светят?

– Ще ви кажа, че те са били приятели на Христос. И той им е дал от своята неугасима светлина, която никога не свършва.

Ето как светлината на Христос е изобразена на иконите. Тя не е жълта, както при ореолите на светците, а още по-силна, почти бяла.

Нека да видим задачата в работния лист: Оцветете в подходящ цвят светлината, която излъчват Христос и светците. Помислете дали са в един и същи цвят, или са различни.

Всяка година на Великден, когато отиваме в църквата, запалваме свещите си на празника. Тяхната светлина ни напомня за светлината на Христос. Отнасяме я в дома си и се стараем да бъдем добри.

А сега в работния лист опишете кои три важни неща за празника Великден научихте на днешния урок.

► **Тема на урока:** Св. Кирил и Методий

► **Заглавие:** Денят на учителите

► **Цел на урока:**

Учениците да размислят върху ролята на учителя в тяхното образование и израстване като личности. Да получат знание за приемствеността в учителската професия, за връзката между поколенията, която осъществява, за предаването на ценности като просвета, свободомислие, равнопоставеност, доброта, подкрепа. Учениците да се запознаят с един от аспектите в делото на св. Кирил и Методий – защитата на правото на всеки народ да пише и чете на роден език. Да видят изучаваните български литературни произведения като резултат от тази възможност да се създава литература и култура на нашия език. Да разберат за равноправното положение на кирилицата в семейството на европейските езици гнес.

► **Времетраене:** 1 учебен час.

► **Връзка с учебната програма за 2. клас.**

Урокът е свързан с учебната програма по *Български език и литература* – Ядро 1: *Социокултурни компетентности*. Стандарт 3: *Ученикът открива основни белези на своята национална идентичност в изучавани литературни произведения*. Ядро 3: *Социокултурна и езикова компетентност*. Стандарт 3: *Ученикът заема своето място в диалог*. *Ученикът участва в диалог, като разбира мястото си в него*.

► **Поведенчески модел.**

Урокът представя като положителен поведенчески модел сериозното отношение към приятелството, усилията и жертвите, които човек се налага да прави в името на другарите си. Учениците в тази възраст се учат как да установяват приятелски отношения, вече съзнателно избират приятели-

те си, търсят начини да подобрят взаимоотношенията си. Урокът е в помощ на учителя в усилията му за създаване на положителна, дружка атмосфера в класа, която спомага и за по-активното участие на учениците в образователно-възпитателния процес.

► **Сведения, предназначени за учителя.**

Урокът разширява знанията на учениците за делото на св. братя Кирил и Методий, като включва защитата на славянската азбука. Прави се паралел със сегашното положение на кирилицата в обединена Европа, което е резултат и от тяхната дейност.

► **Презентация.**

Съдържа 14 слайда. Използвани са изображения, които онагледяват основни моменти от хода на урока, включително и икони, представящи св. братя Кирил и Методий и тяхното дело.

► **ХОД НА УРОКА.**

Ние с вас вече успешно стигнахме почти до края на учебната година. Всички вие полагахте усилия и научихте много неща. Това е така, защото с вас работихме в екип – учителят и учениците, а вие заедно също бяхте добър и задружен екип. Днес ще започнем нашия урок с една история, която се случила приблизително по това време – в края на учебната година.

Кирчо бил първокласник и завършвал първата си учебна година в училище. А баща му бил директор на училището. И най-добрият учител в него. Всяка година на 24 май, след празника в училище, бащата на Кирчо отивал някъде и се връщал чак привечер. Синът му все се чудел какво ли прави татко му на този ден...

Тази година след празника на 24 май за първи път бащата

Взел и Кирчо със себе си. Купили цветя и бонбони и отишли на гости на една много възрастна жена. Това била първата учителка на баща му, която го научила да чете и пише в първи клас. Таткото на Кирчо идвал да я поздравя всяка година на 24 май. Тя била толкова мила, че Кирчо се осмелил да сподели с нея, че му е било много трудно в първи клас.

– И баща ти срещаше трудности в учението, затова стана добър учител и директор на училището, защото знае какви трудности имат учениците – му казала възрастната жена. – Като гледам, и ти ще станеш добър учител.

Ние с вас се познаваме вече доста добре и знаем, че всеки среща трудности в училище.

? Въпрос: С чия помощ вие преоделявате тези трудности?

– Да, с помощта на родителите и учителите. Ние, учителите, сме посветили работата си на това да помагаме на учениците да учат нови неща и да стават все по-образовани. Всеки учител някога е бил ученик и му е било трудно, но с помощта на своите учители е продължавал напред. Затова учениците уважават своите учители. Има и специален ден, на който изразяваме почитта си към нашите учители.

? Въпрос: Кои е този ден?

– Да, 24 май.

– На 24 май почитаме и си спомняме не само за нашите учители, но и за учителите на всички учители – светите братя Кирил и Методий.

? Въпрос: Защо ги наричаме учители на всички учители? Те какво са създали?

Да, те са създали нашата азбука и благодарение на това днес в училищата се пише и говори на български език. Можем да се изразяваме писмено на рогния си език и да създаваме книги на него. Като се учим да четем и пишем, ние също

ставаме ученици на св. Кирил и Методий.

Но те са направили и още нещо много важно: не само измислили нова азбука, но станали и нейни защитници. По онова време имало хора, които казвали, че в света има три свещени езика и само на тях може да се чете и пише. Тези езици били: еврейски, гръцки и латински.

Тези хора казвали, че всички народи, включително и българите, нямат право да пишат на своя език – българския, а трябва да научат един от тези чужди за тях езици.

Но нека да опитаме и да видим дали е възможно да пишем български гуми на някой от тези чужди езици.

Виждаме на гръската как изглежда гръцката азбука, опитайте се да напишете гумата „цвете“ на нея. Трудно е нали? А на латиница, която е по-популярна у нас, защото всички учат английски, немски или френски? Можем ли да напишем *цвете* с латински букви? Да, оказва се, че в тези азбуки няма букви, които да изписват нашите гуми.

Св. братя Кирил и Методий знаели тези три езика – еврейски, гръцки и латински, но знаели и нашия език и били сигурни, че е най-добре всеки народ да чете и пише на родния си език, със своя азбука. Защото няма свещени езици и никой народ и език не е по-добър от другия.

Св. Кирил и Методий отишли чак в Рим, в центъра на Европа, и там защитили правото на българите да пишат и четат на роден език.

Сега не само ние, но и всички славяни – македонци, сърби, руснаци, чехи, поляци, а и цяла Европа почита светите братя, защото станали победители в този спор за правото на всеки народ да чете и пише на роден език. Днес всички езици и азбуките на всички народи в Европейския съюз са на еднаква почит.

Това можем да видим дори на евро банкнотите, на които при-

състват и трите азбуки на народите, живеещи в Европейския съюз.

? **Въпрос:** На кои азбуки е изписана гумата евро на банкнотите? Можете ли да ги познаете?

? **Въпрос:** Защо на банкнотата е изписана една и съща гума с три азбуки?

През тази година вие вече не само се научихте да четете гладко на български и да пишете почти без пропуски и неточности. Вие вече познавате и произведения, написани на български, и такива, които са преведени на нашия език.

Затова сега ще решите една малко по-особена задача, като за почти завършили второкласници. Ще работите в три групи. Задачата ви е всяка група да запише три произведения от български автори, които сме изучавали в училище през изминалата учебна година и които са ви направили най-силно впечатление. Напишете с какво точно тези произведения са ви харесали. Всяка група ще избере говорител, който да представи решенията ви пред целия клас. Докато говорителите докладват, останалите от класа ще записват кои от произведенията се повтарят и са посочени от две или три групи. След това ще направим списък с произведенията, които са се повтаряли. Защото това са произведенията, любими на целия клас. Можете да използвате читанките си, за да си припомните какво сме учили. Имате на разположение 15 минути.

Учителят прави обобщение на резултатите, като се посочват произведения, които са станали любими на целия клас или на по-голяма част от него.

С тази задача всички ние в края на учебната година си припомнихме едни от най-хубавите произведения, които учихме заедно. За мене като учител е ценно да откривам с всеки клас тези произведения и да си ги припомням. Защото при съвместната ни работа, от общуването с вас аз също се

обогатявам, дори научавам нови неща, за което ви благодаря.

В края на учебната година ние си припомняме какво сме научили през нея и хората, които са ни помогнали в учението. Затова последната задача от нашата съвместна работа днес е да направите картичка за някой от вашите учители, когото искате да поздравите в края на учебната година и да му благодарите.

**ОЦЕНКА НА КАЧЕСТВОТО НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО
ПО БЕЛ, РОДЕН КРАЙ И ЧАС НА КЛАСА ЗА ИНТЕГРИРАНЕ
ЗНАНИЕТО ЗА ХРИСТИЯНСТВОТО В 1 КЛАС**

АНКЕТНА КАРТА

Уважаеми учители,

За всички нас, авторите на учебното помагало, е особено важна оценката за неговото качество на учителите, които вече са го използвали през учебната година.

Вашата оценка за качеството на помагалото ще бъде ценна при подготовката на Учебното помагало за 2. клас. Обобщените оценки ще бъдат оповестени в него в знак на уважение към вашата причастност и компетентна преценка.

Молим Ви да дадете мнението си по въпросите по-долу.

Предварително Ви благодарим за отделеното време.

- Брой на учениците в класа
- Кои от уроците, включени в учебното помагало, използвахте в работата си с учениците?
.....
.....
- Колко и кои от уроците от помагалото използвахте директно в учебния процес, без модификация от Ваша страна?
.....
.....
- Колко и кои от уроците използвахте като елемент (част) в конструиран от вас урок?
.....
.....
- Ако сте отговорили на 7-и въпрос, молим Ви дадете примери.
.....
.....

.....
.....
.....

- Считате ли, че учебното помагало подпомага и улеснява работата на учителя при преподаване на темите, свързани със знанието за християнството? (Оградете съответен отговор.)

Да

Не

- В какво ви подпомогна (улесни) учебното помагало във вашата педагогическа работа? (Оградете съответния отговор или го пишете.)

А. В подбора на учебно съдържание

Б. В разработването на урока

В. В информативната му част – допълнителните сведения за християнските празници

Г. Друго.....

- Кои нови теми, свързани със знанието за християнството, предлагате да бъдат включени допълнително в учебното помагало за 1. клас?

.....
.....

- Какви нови елементи към съдържанието по темите предлагате да бъдат включени допълнително?

.....
.....

- Кои теми предлагате да отпадат?

.....
.....

- Кои елементи от съдържанието на темите предлагате да отпадат?

.....

- Достъпно ли е учебното съдържание в помагалото? (Оградете съответния отговор.)

Да

Не

- Каква беше активността на учениците по време на занятията? (Оградете съответния отговор.)

А. Ниска

Б. Средна

В. Висока

- В какви прояви на учениците по време на заниманията и след тях се изрази интересът на учениците?

.....

- В каква степен учениците усвоиха знанието и поведенческите модели? (Оградете съответния отговор.)

А. Ниска

Б. Средна

В. Висока

- Попискахте ли информирано съгласие на родителите на учениците, преди да започнете работа с учебното помагало? (Оградете съответния отговор.)

Да

Не

- Какво е отношението на родителите към темите, свързани с християнството, които техните деца изучават? (Оградете съответния отговор.)

А. Положително

Б. Отрицателно

В. Неопределено

Г. Нямам впечатление

- Какво Ви хареса в помагалото?

.....

.....

- Какво не Ви хареса в помагалото?

.....

.....

- Какво в помагалото и работните листове следва да се подобри?

.....

-
- Бихте ли използвали Учебно помагало за 2. клас? (Оградете съответния отговор.)

Да

Не

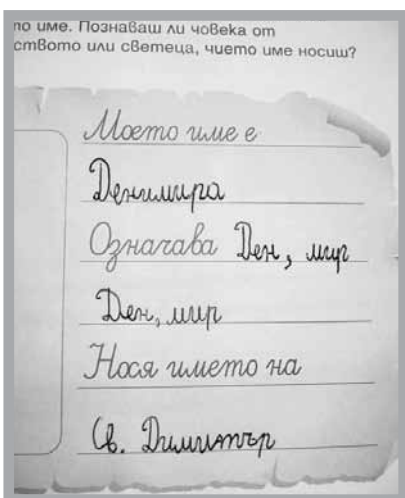
- Ако отговорът Ви на 21-ви въпрос е положителен, какво препоръчвате или предлагате на авторския колектив?

.....
.....

- Какъв е Вашият въпрос към авторския колектив?

.....
.....

РЕЗУЛТАТИ ОТ РАБОТАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

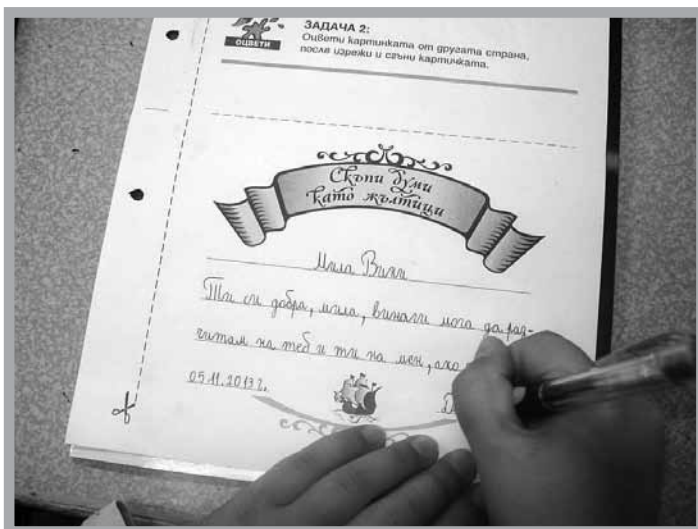

УРОК 1,
ОУ „Никола Козлев“
в гр. Лясковец

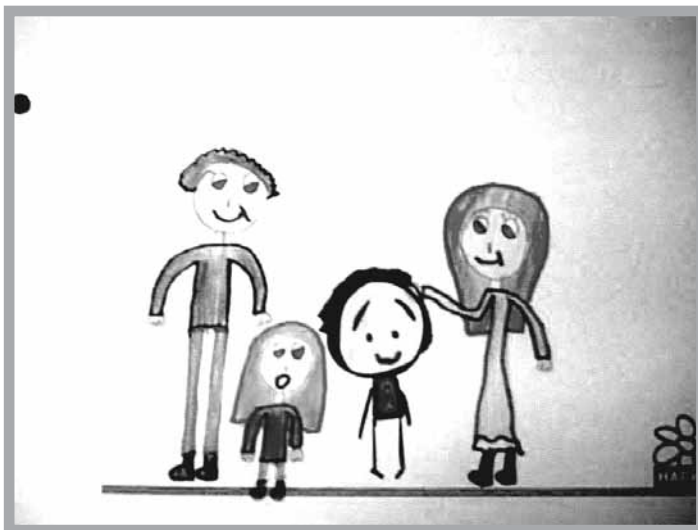
УРОК 3,
ОУ „Никола Козлев“
в гр. Лясковец

УРОК 4,
ОУ „Никола Козлев“
В гр. Лясковец

УРОК 6,
ОУ „Никола Козлев“
В гр. Лясковец

УРОК 6,
 ОУ „Никола Козлев“
 в гр. Ляковец

Историята на семейството

ЗАДАЧА 2:
 Това е Иван. Той е сам и е тъжен.
 Допълни рисунката по такъв начин, че той
 да се почувства добре и да го развеселиш.

НАМЕРИ РЕШЕНИЕ

НАРИСУВАЙ

На Георги Ангелов Николов

СВЕТИ ГЕОРГИ. СМЕЛОСТТА УРОК 11

ЗАДАЧА 1:
 Попълни наименованията на героите от
 иконата, като се ориентираш от разказа
 на учителя и описанията, дадени по-долу:

НАПИШИ

Св. Георги
 смел воин

Траг
 мястото, където живели хора

Коч
 животното,
 което изведе юнакът

Линията
 страшният звяр,
 който изяждал хората

ЗАДАЧА 2:
 Какви „оръжия“ са необходими, за да се справим
 с някаков проблем без вой?

НАМЕРИ РЕШЕНИЕ

смело сърце юмруци бърз ум орбви думи меч копие

УРОК 11,
 95 СОУ в гр. София

УРОК
11

СВЕТИ ГЕОРГИ. СМЕЛОСТТА

НАПИШИ

ЗАДАЧА 3:
Има ли случаи в училище, когато може да се прояви смелост? Опиши такава случка с няколко изречения или нарисуй тук:

Когато някой е в беда трябва да му помогнат. Първо пробвай с думи. Ако не ^тсане вече или с действия или да ти искашеси.

НАПИШИ

ЗАДАЧА 1:
Препиши част от текста на Библията:

В началото Бог сътвори небето и земята.
В началото беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото.

НАПИШИ

ЗАДАЧА 3:
Наближава края на първата ти учебна година. Годината, в която се научи да четеш и да пишеш. Помисли си за тази изминала година и добърли следното изречение:

Познавам буквите, алука си с тях
и това ме прави по-пуна, по-щастли-
ва, по-щастлива и по-успешна.

УРОК 12,
ОУ „Никола Козлев“
В гр. Лясковец

